

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA
V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

**DIPLOMOVÁ PRÁCE
VZTAH PRINCIPŮ UNIVERZÁLNÍ A
SINGULÁRNÍ SUKCESE V DĚDICKÉM PRÁVU**

Jan Bárta

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jan BÁRTL**
Osobní číslo: **R19M0011P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Vztah principů universální a singulární sukcese v dědickém právu**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Obecný popis universální sukcese v římském právu (Obsah, Subjekty, Věci vyňaté z universální sukcese)
– Vývoj universální sukcese (ABGB, BGB, NOZ – rozsah universální sukcese, odpověď na otázky stejně jako u obecného popisu římského práva) – Otázka odkazů – singulární sukcese v dědickém právu – instituty římského práva, ABGB, BGB, až po současnost – Porovnání universální a singulární sukcese ve vývoji času, rozebrání otázky omezení singulární sukcese, odpovědnost sukcesora za nabytý dluh

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

Dějiny a systém soukromého práva římského, Heyrovský Leopold, d.v. 1910.
Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I. Vančura Josef, d.v. 1923T
The Digest of Justinian (Revised English language edition) Alan Watson, 1998
Učební kniha pandekt, Carl Ludwig Arndts
Digesta seu Pandectae II / Digesta neboli Pandekty II
Digesta seu Pandectae / Digesta neboli Pandekty Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Jaromír Sedláček, František Rouček
Nový občanský zákExploring the Law of Succession: Studies National, Historical and Comparativeoník

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Jan Šejdl, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **30. ledna 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

Stanislav Balík

Stanislav Balík

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma "*Vztah principů univerzální sukcese a singulární sukcese v dědickém právu*" vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Praze 25. 3. 2024

.....

Jan Bárta

Poděkování

V první řadě bych chtěl poděkovat panu doktoru Janu Šejdlovi, který mě prací vedl, pomáhal mi, sdílel semnou své znalosti, vyhradil si na mé prosby a žádosti svůj osobní čas, a zapůjčil mi odbornou literaturu, za což jsem mu nesmírně vděčný, a bez něho by tato práce nemohla být dokončena. Dále bych chtěl poděkovat Bohu, své rodině, přítelkyni a všem, kteří při mně v tomto období stáli, podporovali mě a chápali omezení mého sociálního života.

Úvod.....	8
1 Univerzální a singulární sukcese v římském právu.....	10
1. 1. Univerzální sukcese.....	10
1. 1. 1 Obsah univerzální sukcese.....	13
1. 1. 2 Subjekty dědického práva univerzální sukcese.....	14
1. 1. 3 Způsobilost být dědicem.....	15
1. 2 Singulární sukcese.....	17
1. 2. 1 Ochrana dědice před odkazovníkem.....	18
1. 2. 2 Nabytí odkazu.....	20
1. 2. 3 Fideikomisy.....	21
1. 2. 3. 1 Fideicommissum hereditatis.....	22
1. 3. Univerzální sukcesor ze zákona.....	23
1. 3. 1 Hereditas iacens (bona iacens).....	24
2 Historický vývoj dědění v Českých zemích.....	26
2. 1 Rodinný nedíl jako projev sukcese.....	26
2. 1 .1 Druhy nedílu.....	29
3 Dědictví v ABGB.....	30
3. 1 Princip universální sukcese.....	30
3. 2 Vymezení dědictví v ABGB.....	33
3. 2. 1 Dědická způsobilost.....	35
3. 2. 2 Dědické tituly.....	36
3. 3 Odpovědnost univerzálního sukcesora.....	37
3. 3. 1 Ochrana sukcesora soupisem.....	39
3. 4 Singulární sukcese.....	40

3. 4. 1 Odkaz	41
3. 4. 2 Ochrana dědice před odkazovníkem	43
3. 5 Hereditas iacens	44
3. 6 Úprava zákonné posloupnosti.....	45
3. 7 Testamentární posloupnost	46
3. 7. 1 Formy závěti.....	47
4 Dědictví dle Zákona 89/2012 Sb. občanský zákoník	50
4. 1 Úvod Nového občanského zákoníku	50
4. 1. 1 Principy Občanského zákoníku.....	50
4. 2 Princip univerzální sukcese	51
4. 3 Dědická způsobilost.....	54
4. 3. 1 Dědické tituly	55
4. 4 Odpovědnost univerzálního sukcesora	56
4. 4. 1 Ochrana sukcesora soupisem	58
4. 5 Singulární sukcese	59
4. 5. 1 Odkaz	60
4. 5. 2 Ochrana dědice před odkazovníkem	62
Závěr.....	65
Seznam použité literatury	67
Resumé	70
Resumé	71

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá univerzální a singulární sukcesí ve vztahu k dědictví, osobě dědice a jiných, s těmito principy spojených kapitol.

Diplomová práce má za cíl vymežit principy univerzální a singulární sukcese v čase, počínaje právem římským, ve kterém se bude autor snažit vymežit pojem univerzální sukcese, jeho obsah a subjekty. Následně se bude zabývat problematikou singulární sukcese, zejména odkazem, jeho druhy a vymezení fideikomisu. V této práci by se autor taktéž rád zabýval institutem hereditas iacens, tedy ležící pozůstalosti, která se váže k sukcesi jako takové a v římském právu byla značně používána.

Jako mezistupeň se autor bude zabývat rodinným nedílem, tedy projevem sukcese ve středověku v zemích českých. Jelikož je mezi právem římským a novější úpravou v ABGB značný časový skok, pokládá tuto kapitolu autor za důležitý mezikrok.

V další kapitole se bude autor věnovat ABGB, tedy Všeobecnému zákoníku občanskému, který byl pro české země jak v dobách jeho účinnosti, tak pro zákoníky nové velice podstatnou a důležitou právní úpravou. V této kapitole autor vymeží pojem univerzální sukcese a principy na univerzální sukcesi navazující, odpovědnost univerzálního sukcesora plynoucí z nabyté pozůstalosti a významnou ochranu soupisem. Singulární sukcesi se autor bude věnovat v rozsahu vymezení pojmu, návaznosti singulární sukcese na odkaz a vzájemný vztah mezi dědicem a odkazovníkem, tedy výhradně ochranu dědice. Dále vymeží dědictví a s tím spojenou dědickou způsobilost a pro pochopení velice významné dědické tituly, včetně posloupnosti zákonné a testamentární, která dle autora a jiných autorů zabývajících se touto problematikou navazuje na princip univerzální sukcese. Autor si taktéž vymežil cíl kriticky zkoumat přečtenou literaturu a snažit se pochopit problematiku a vnášet do práce svoje poznatky ve formě příkladů a jeho vjemů.

V kapitole čtvrté se autor bude zabývat Novým občanským zákoníkem, zejména v návaznosti na kapitolu třetí, která se zabývá ABGB, aby mohl čtenář vnímat rozdíly, či naopak podobnosti úpravy stávající s úpravou z 19. století. Autor se tedy bude dle vzoru předchozí kapitoly snažit vymežit princip univerzální sukcese, včetně principů objevujících se v občanském zákoníku, následně dědickou způsobilostí, respektive dědickou nezpůsobilostí. Stejně tak se autor pokusí vymežit odpovědnost univerzálního sukcesora vyplývající z nabyté pozůstalosti, jeho ochranu, tedy omezení dluhů soupisem a dále bude pokračovat na sukcesi

singulární. V sukcesi singulární autor vymezení pojem tohoto principu a jeho návaznost výhradně na odkaz jakožto projevu této sukcese, včetně následného rozebrání ochrany dědice před osobou odkazovníka.

Tato diplomová práce přišla autoru velice zajímavá pojetím principů v oblasti dědictví, zejména z důvodu přechodu povinností z osoby zůstavitele na osobu dědice, jelikož autor sám tuto problematiku musel ve svém rodinném životě řešit.

1 Univerzální a singulární sukcese v římském právu

1. 1. Univerzální sukcese

Univerzální sukcese byla v římském právu jakýmsi základním stavebním kamenem především v právu dědickém, ve vztazích mortis causa byla možná i ve vztazích inter vivos¹, tedy ve vztahu mezi žijícími subjekty² (osoby pod otcovskou mocí, capitis deminutio maxima).³ Univerzální sukcese v římském právu znamenala *“Successio in universum ius quod defunctus habuit”*⁴, tedy nárok na vše, co zemřelý vlastnil. Tato definice je jak pro římské právo, tak i pro úpravy následující velice důležitá, jelikož založila nárok na celek, tedy všechny majetek, včetně pasiv, dluhů, které zemřelému náležely.⁵ V římském právu tak z počátku přecházela suverénní moc pater familias na dědice, což mělo za následek přechod jeho veškerých aktiv/pasiv.⁶ V moment nabytí majetku splynul majetek dědicův s nabytou pozůstalostí - ve vzájemném vztahu dědice a zůstavitele tak mizely jejich vzájemná práva a povinnosti (např. pohledávky).⁷ Důležité je také podotknout, že narozdíl od dnešního dědického práva, dědic dědil nejen zůstavitelova aktiva, jak je výše již uvedeno, ručil ale za nabytá pasiva v míře plné, nikoli pouze do výše nabytých aktiv.⁸ *“Dědic nastupuje v dědictví jakožto celek a tím jednou skutečností ve veškerá práva a závazky, ze kterých dědictví se skládá, s tím účinkem, jakoby on a zůstavitel byl jedna a táž osoba. I jest dědic jmenovitě práv ze závazků zůstavitelových, k dědictví náležejících (sr. §181, I). Osobně a neomezeně, nikoli snad pouze, na kolik závazky ony jsou uhrazeny majetností dědictví.”*⁹ Profesor Heyrovský vnímá univerzální sukcesí hlavně v přechod v majetkové poměry¹⁰, Emanuel Tilsch popsal univerzální sukcesí obsáhleji, a to jako stejnoměrnou moc, kterou vykonával pater familias nad svými statky, ať už movitými či nemovitými.¹¹

---

¹ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932, s. 577 - 580.

² Tamtéž. s. 575.

³ Tamtéž. s. 579.

⁴ D 50, 16, 24 Gaius.

⁵ D 29, 2, 37 Pomponius.

⁶ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932, s. 582.

⁷ Tamtéž. s. 586.

⁸ KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. *Římské právo*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.

⁹ HEYROVSKÝ, Leopold. *Nakladatelství J. Otto*. In: *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: J. Otto, 1910, s. 975.

¹⁰ Tamtéž. s. 1025.

¹¹ TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské a stanoviska srovnávací vědy právní*. Část I. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík a Kohout), 1905., s. 29.

Bonfante ve svém díle uvádí “*dědic nabývá nejenom majetku, ale jest zavázán i za dluhy zůstavitelovy, i když passiva přesahují aktiva dědická; Ano dědictví může záležeti jen ve dlužích*”.¹² V této větě autoru přijde, jakoby Bonfante váhal, či dokonce ironicky vyzdvihoval možnost dědit pouze dluhy. Stejně tak jako Bonfante vnímal profesor Vážný tuto neomezenost dluhů.¹³ Zajímavé je taky rozdělení v čase - Bonfante uvádí, že odpovědnost za dluhy byla v Římě naprosto jasná z toho důvodu, že nešlo o nabytý majetek, ale o právní poměr, tedy vstup do něj. Kdežto v pozdějším právu, uvedeném jako právu byzantském, ručil dědic za dluhy, protože nabýval majetek celý.¹⁴

Univerzální sukcese v římském právu se taktéž vyznačovala nemožností rozdělení části pozůstalosti testamentem a části pozůstalosti nechat zákonu - zákonné posloupnosti. “*Dědic podle pojmu svého nastupuje jako sukcesor universální ve veškerý majetek zůstavitelův a nemůže býti sukcese jeho omezena na ten neb onen jednotlivý kus onoho majetku*”.¹⁵ Pokud by tedy nastala situace, při které by zůstavitel uvedl pouze část majetku pro dědice v testamentu, nahlíželo se na něj jako na univerzálního sukcesora celého majetku a zákonní dědici povolávání nebyli.

Největší obavy tak panovaly z odpovědnosti za všechny nabyté dluhy, které by musel uspokojovat v nejhorším případě majetkem svým, nabytým před děděním. Měl však možnost dědictví odmítnout formou dobrodiním (*beneficium*), které se poskytovalo právě dědicům. Zde figurovali dědicové nutní (*sui heredes*) - dědici, kteří byli pod otcovskou mocí zůstavitele. Již podle zákona XII. Desek tito dědici povolávání nebyli, jelikož s nimi zákon automaticky počítal.¹⁶ Heyrovský tedy uvádí “*sui heredes jsou ty osoby, které byly otcovské nebo manželské moci zůstavitelově v době jeho smrti podrobeny v ten způsob, že stávají se sui iuris smrtí*

---

¹² BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932, s. 586.

¹³ VÁŽNÝ, Jan. Pojem práva dědického a účelnost jeho dnešní struktury. Právní obzor VI., Právní obzor. 1923, s. 97 - 103. ISSN 2729-9228.; “*Kdyby byli Římané pojímali zodpovědnost za dluhy jako zjev, odůvodnění nabytím majetku, jistě by došlo k zodpovědnosti, omezené do výše majetku. A kritika nemůže býti jiná, než že neobmezené ručení za dluhy není ani logickou nezbytností, ani že není vhodné nebo účelné, že naopak by se odporučovalo vymeziti zodpovědnost dědicovu za dluhy výší aktiv*”.

¹⁴ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932, s. 588.

¹⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910, s. 1013.

¹⁶ HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910. s. 1037.

jeho... ”¹⁷. Tito dědici měli možnost uplatnit *beneficium abstinendi*¹⁸, a dědictví tak nepřijmout za své. Dědici dobrovolní - tedy ti z povolání testamentem, mohli dědictví odmítnout. Obě tyto skupiny mohli později využít *beneficium inventarii*¹⁹ a odpovídat tak jen do výše aktiv. S univerzální sukcesí však mohla nastat situace, kdy dědic předluženou pozůstalost přijal - tím pádem vyvstala otázka, jak věřitele uspokojí. I na věřitele univerzálního sukcesora dobrodiní myslelo, a to *beneficium separationis*. “Ochranu poskytlo všelikým dědicům *beneficium inventarii*. Záleží v tom, že dědic jest zavázán věřitelům dědictví pouze až do obnosu jmění.”²⁰ Došlo tedy k odloučení pozůstalosti a následného uspokojení věřitelů z ní. Bonfante dále rozvádí, že k tomuto vypořádání se s dědictvím, které bylo přetíženo dluhy, byla věřitelům dána *separatio bonurum* (na jejich žádost). Právě díky tomuto oddělení byl majetek, který byl zděděn, vyhrazen věřitelům zemřelého a odkazovníkům a až když tito byli uspokojeni, mohli být uspokojováni věřitelé dědice (Samozřejmě mohli být uspokojováni i dříve jeho vlastním majetkem, ne však dědictvím).²¹

Univerzální sukcese je založena na vstupování do práv všech – i těch, které by normálně převést nešly. “Znak je ten, že tu trvají právní poměry předchůdce, takže se nastupuje i v práva, jež by byla jinak nepřevoditelná, a při každém nabytém právu podržuje sukcesor nabývací titul svého předchůdce.”²² Navzdory nastupování i do vztahů “jinak nepřevoditelných” některé majetkové vztahy, úzce vázané na osobu zůstavitele, na dědice nepřecházely.²³ Některé právní poměry může zůstavitel regulovat sám, formou odkazů - jedná se ale o princip sukcese singulární.

Univerzální sukcese však nebyla v římském právu spojována pouze se smrtí fyzickou, ale také s kapitisdeminucí, smrtí právní, která znázorňovala zánik právní osobnosti, doslova tedy pojem “*capitis deminutio*” znamená zmenšení osobnosti. Kapitisdeminuce měla však oproti zániku práv způsobené smrtí jiné dopady na majetek osoby, jelikož práva čistě majetková zanikla, ale práva ostatní přecházela na osobu jinou, například při zmenšení osobnosti “malé”, tj. *capitis deminutio minima* tato práva ostatní přešla na otce rodiny, tedy na *pater familias*.

---

¹⁷ Tamtéž. s. 1037.

¹⁸ Právo odmítnout předlužené dědictví.

¹⁹ Zavedena Justinianem roku 531 - spočívala v přesném soupisu aktiv i pasiv pozůstalosti.

²⁰ HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910, s.1106.

²¹ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932, s. 608 - 609.

²² Tamtéž. s. 581.

²³ Tamtéž. s. 585.

Římské právo taktéž nepřímou titulovalo nabyvatele jakýmsi postavením²⁴, zásadou, označovanou jako "*Semel heres semper heres*", tedy jednou dědicem, navždy dědicem. Díky této zásadě vycházíme z toho, že pokud jste se jednou dědicem stali a tím pádem stát chtěli, není důvod, abyste jím nadále být nechtěli.²⁵ Tato nabytá pasiva neboli závazky musel dědic uspokojit tak, jako by je uzavřel on sám. V této zásadě spatřuji vazbu na princip univerzální sukcese, zejména ve vztahu mezi nimi – univerzální sukcese vyjadřuje vstup do všech práv zůstavitele, které dědic nabývá jako celek. *Semel heres semper heres* je vlastně určení časové nevyčerpatelnosti. Pokud tedy univerzální sukcesor nabyde práva *patria potestas*²⁶ smrtí svého otce, *semel heres semper heres* tuto moc – tedy po otci získal na pořád - samozřejmě by tuto moc mohl například kapitisdeminucí ztratit. To ale neznamená, že *patria potestas* po svém otci nezdědil věčně, jelikož nikdo jiný ji po otci nabýt nemohl.

1. 1. 1 Obsah univerzální sukcese

Jak jsme si již výše uvedli, princip univerzální sukcese je nastoupení do všech majetkových poměrů zůstavitele v rozsahu, které zůstaviteli náležely. Jsou to tedy aktiva, pasiva, dokonce i jeho postavení.

Musíme si však uvědomit, že i když vstupoval do poměrů všech, bylo zde pár výjimek – tedy věcí, co univerzální sukcesor nedědil. V kapitole výše jsme si již vymezili, že to byly majetkové vztahy, které byly spjaty s osobou zůstavitele natolik, že jeho smrtí zanikly. Tato majetková práva můžeme rozdělit takto:²⁷

Práva vymezena na život zůstavitele:

---

²⁴ VÁŽNÝ, Jan. Pojem práva dědického a účelnost jeho dnešní struktury. Právní obzor VI., Právní obzor. 1923, s. 98. ISSN 2729-9228.

²⁵ D 28, 5, 89, Gaius 1. S. de Cas.

Ei qui solvendo non est aliquo casu evenit, ut et servus cum libertate heres existat et praeterea alius heres adiciatur: veluti si servo cum libertate herede instituto ita adiectum sit: " si mihi stichus heres erit, tunc titius quoque heres esto": nam titius, antequam stichus ex testamento heres exstiterit, heres esse non potest, cum autem semel heres exstiterit servus, non potest adiectus efficere, ut qui semel heres exstitit desinat heres .

DOMINI NOSTRI SACRATISSIMI PRINCIPIIS. Online. In: liber vicesimus octavus: Based upon the Latin text of Mommsen's edition . Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/d-28.htm> [cit. 2024-01-01].

²⁶ Vymezeno v kapitole 1. 1. 2 .

²⁷ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932, s. 585.

Jednalo se o osobní služebnosti, tedy právo k věci cizí, které můžeme chápat jako *“zvláštní, obsahově přesně vymezené působení na věc, která není jeho vlastnictvím.”*²⁸

Usus fructus – uti - užívání cizí věci, frui - těžit z ní plody.²⁹ *Ususfructus* je tedy právo poživací, které je uváděno jako jedno z práv nejstarších - postavení tohoto práva bylo tak důležité, že mu Justinián ve svých Digestech věnoval celou sedmou knihu.³⁰ Předmětem mohly být věci movité a nemovité. Věci poživatelné byly logicky vyloučeny, jelikož z nich plody ani vzniknout nemohly.

Usus – právo užívací. Jak již bylo vymezeno *“uti”* je užívání cizí věci. Toto právo vylučovalo možnost těžit plody. Výjimka z užívání plodů byla dána pouze ve chvíli, kdy tyto plody byly *“okamžitě k dispozici”*³¹ - například sesbírat jablka na stromě.

Habitatio – habitatio je z mého pohledu speciální úprava k Usu. *“Vzniká, když jest někomu odkazem zanechán byt zdarma. Od pravidelných osobních služebností (usufruktu a usu) liší se tím, že osoba oprávněná může výkon habitace převést na jiného, avšak jen za plat.”*³²

Operae – jednalo se o právo výlučně osobně užívat služby cizího otroka či zvířete. *“V říši Římské bývali k soukromým (panským) operae zavázáni nejen otroci, nýbrž i kolonové, a často i lidé propuštění na svobodu.”*³³

Taktéž nemohly být děděny žaloby *actiones vindictam spirantes*³⁴ - v těchto žalobách autor spatřuje velice zajímavý prvek, a to ochranu osobnosti.

1. 1. 2 Subjekty dědického práva univerzální sukcese

Subjektem je univerzální sukcesor, tedy dědic, kterému připadají všechna práva a povinnosti zemřelého, přičemž musel být způsobilý k nabytí dědictví.³⁵ Právě v rozsahu nabytých práv a povinností spatřujeme hlavní rozdíl mezi sukcesí univerzální a sukcesí singulární, ve které se jedná zjednodušeně o právo jedno. *“Jmenovitě může zůstavitel posledním porčením vedle a na základě dědické*

---

²⁸ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. Římské právo. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997, s. 190. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-717-9031-1.

²⁹ Tamtéž. s. 190.

³⁰ D 7. 1. 0. - 7. 9. 0. Justinianus

³¹ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. Římské právo. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997, s. 190. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-717-9031-1.

³² *Ottův slovník naučný*. Desátý díl. Praha : J. Otto, 1896. s. 693.

³³ *Ottův slovník naučný*. Dvacátýprvý díl. Praha : J. Otto, 1904. s. 865–867.

³⁴ „pomstou dýchající“ žaloba z některých deliktů, pro těžkou, ryze osobní urážku.

³⁵ Způsobilost býti dědicem je v kapitole 1. 1. 3.

posloupnosti poskytnouti jednotlivý kus z dědictví jinému, nežli dědicovi, a tím způsobiti pro něho sukcessi singulární”³⁶ Abychom si dědice mohli lépe vymezit, poslouží nám k tomu nejlépe příklad. Pokud bude dědit první syn po otci, jeho otec je s určitostí *pater familias*, který vládne otcovskou mocí nad jeho rodinou. V tomto případě nabude dědic nástupnictví v moci otcovské (*patria potestas*), stane se tedy *pater familias* a zároveň tak nabude jeho majetek, tedy majetek celé rodiny. *Patria potestas* je moc nad rodinnými příslušníky. Jedná se tedy o “vysvobození” tohoto syna z moci otcovské (stává se tak svobodným občanem) a jeho místo jakožto *pater familias* nad svou vlastní rodinou.³⁷

Mohli bychom si klást otázku, proč by syn, kupříkladu již dospělý, měl nabývat majetek/moc, který je už vlastně jeho (Například *castrense peculium*). Pokud by však syn nabyt majetek vlastní *peculium*, byl by jeho, nikoli *pater familias*. K vysvětlení dále přistupuje pan profesor Josef Vančura, který uvádí “*Jednou ze zásad práva civilního bylo, že v rodině římské veškerá práva majetková i osobní soustřeďuje ve svých rukou jediný představitel moci rodinné, pater familias, jímž jest nejstarší mužský ascendent....*”, “*vstoupil-li syn (filius familias) v manželství, nenabýval rodinné moci ani nad manželkou ani dětmi...*”, “*až po jeho smrti spadla naň i tato rodinná moc nad nimi.*”³⁸

1. 1. 3 Způsobilost být dědicem

Způsobilost být dědicem závisela na občanství, které muselo být podle práva římského občanství římské, tj. římský občan žijící alespoň jakožto *nasciturus* (nenarozený), a později žijící jako *postumus* (narozený).³⁹ Pokud by se tedy vyskytla situace cizince (*peregrinus*), může dědit jen a pouze podle práva obce, ke které náležel. K obci náleželi i římsští občané, avšak pokud by toto občanství ztratili,

---

³⁶ HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910, s. 975.

³⁷ VÁŽNÝ, Jan. Pojem práva dědického a účelnost jeho dnešní struktury. Právny obzor VI, Právny obzor. 1923, s. 98. ISSN 2729-9228.

³⁸ VANČURA, Josef. In: Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I.. Praha: J. Vančura, 1923, s. 51.

³⁹ Gai Inst. 1, 147

Cum tamen in compluribus aliis causis postumi pro iam natis habeantur, et in hac causa placuit non minus postumis quam iam natis testamento tutores dari posse, si modo in ea causa sint, ut si uiuis nobis nascantur, in potestate nostra fiant. hos enim etiam heredes instituere possumus, cum extraneos postumos heredes instituere permissum non sit.

GAI INSTITUTIONUM COMMENTARII QUATTUOR. Online. In: Gai Institutionum commentarii quattuor. Liepzig: E. Seckel & B. Kuebler, 1938. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Responsa/gai1.htm>. [cit. 2024-01-02].

například *aqua et ignis interdicione*, nebo byli odsouzeni k doživotní nucené práci, tuto příslušnost k obci ztráceli - děti těchto “neobčanů” nebyly způsobilé dědit, jelikož jejich rodiče byli naprosto nezpůsobilí dědit.⁴⁰ V justiniánském právu nemohly dědit děti velezrádců. Dědická posloupnost nepřichází v úvahu, pokud zůstavitel nezemřel. Zůstavitel musel být po smrti, aby bylo možné dědit – pokud by totiž ještě nezemřel, nestal by se jeho syn *personae sui iuris* (mohl pro sebe nabýt majetek) a dědit by tak nemohl, protože by byl stále pod mocí otce. Pokud tedy použijeme výše použitý příklad se synem a spojíme uvedené podmínky, syn nemůže dědit, pokud je jeho otec stále naživu, jelikož je stále *personae alieni iuris*.⁴¹ Naprostá nezpůsobilost se dotýká taktéž těch, kdo pozbyli římské občanství. “Kdo však pozbyl občanství římského *aquae et ignis interdicione*, *deportatione*, nebo odsouzením k doživotní práci nucené, jest následkem okolnosti té, že nenáleží žádné obci (§4, II, 2) naprosto nezpůsobilým míti dědice.”⁴² Jako další k uvedení způsobilosti je třeba také vymezit otroky, jelikož nebyli zcela vyňati z dědictví, pokud jim bylo dáno *pekulium* (majetek se kterým mohli nakládat). “Otrok státní (*servus publicus*) může činiti závěť o polovici svého *pekulia*”.⁴³ Otroci však vedle možnosti sepsat testament o svém *pekuliu* mohli být ustanoveni jako dědici. Pokud by byl otrok ustanoven dědicem, ne však svým pánem (byl by tak otrok cizí), nebylo třeba, aby byl propuštěn na svobodu – v tom případě by toto dědictví připadlo jeho pánu. Otroci vlastní mohli být dědicem pouze v případě ustanovení podmínky propuštění na svobodu, jelikož pokud by tak učiněno nebylo, dědil by stále jeho pán.⁴⁴

Osoba, která však způsobilost dědit má je ta, která byla k závěti (testamentu) povolána. Pokud tedy zemřelý ustanovil v závěti dědice, je to dědic testamentární. Mohla ale nastat situace, kdy dědic uveden v závěti nebyl a byl povolán až v důsledku toho, že bylo rozhodnuto o nemožnosti ustanovení dědiců uvedených v závěti. V důsledku toho se stával dědicem zákonným.⁴⁵

---

⁴⁰ HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910, s. 977.

⁴¹ Tamtéž. s. 977.

⁴² Tamtéž. s. 977.

⁴³ Tamtéž. s. 976.

⁴⁴ Dědická instituce jako základní obsahová náležitost testamentu. Online. 2012, roč. 20, č. 3. Plzeň, 2012. ISSN 1805-2789. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5866/4972>. [cit. 2024-03-06], s. 278.

⁴⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910.

1. 2 Singulární sukcese

Singulární sukcese, jak již pojmenování principu vypovídá, je přechod práva singulárního, tedy práva jediného - rozdíl mezi odkazem a celým dědictvím spočívá v čirosti odkazu, jelikož jde o převod majetku.⁴⁶ Kdežto dědictví, jak je již výše uvedeno, mělo podstatu v nabytí titulu. Stejně jako u sukcese univerzální mohla vzniknout singulární sukcese *inter vivos*, či *mortis causa*.

Singulární sukcese stojí vedle sukcese univerzální jako sukcese doplňující – jak již bylo výše uvedeno, zůstavitel mohl některé právní poměry upravovat sám, v případě *mortis causa* byla singulární sukcese vyjádřena odkazem.⁴⁷ Odkazem se rozumí poslední pořízení, kterým zůstavitel někomu poskytuje majetkový prospěch.⁴⁸ V dobách starších se odkaz vyznačoval jako darování pro případ smrti. Bonfante uvádí potřebu rozlišovat mezi odkazem a římským testamentem - “*Avšak taková darování na případ smrti nesmí se nijak připodobňovati římskému testamentu, který je vyznačená právě ustanovením dědice, a má tedy zcela jinou povahu*”⁴⁹ - právě dary byly označeny jako legáty. Starší římské právo rozeznávalo dva druhy odkazů, a to legáty a fideikomisy. Legáty bylo možné uložit pouze ustanoveným dědicům a byly vymezeny čtyřmi druhy:

- ***Legatum per vindicationem*** (vindikační legát): tento odkaz přenášel vlastnické právo přímo, tedy když dědic nabyl dědictví, tento odkaz se stal vlastnictvím legáta bez dalšího.
- ***Legatum per praeceptionem***: “*od vindikačního odkazu se legatum per praeceptionem lišilo tím, že bylo činěno ve prospěch jednoho ze spoludědiců, jenž si měl vzít z dědictví určitý předmět, takže už nebyl předmětem dědického rozdělení.*”⁵⁰
- ***Legatum per damnationem*** (damnační legát): tento odkaz nepřeváděl přímo vlastnictví věci na legáta, ale díky tomuto legátu vznikalo obligační právo legáta

---

⁴⁶ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právnick, 1932, s. 683.

⁴⁷ Justinián pojmově vymezil legáty jako “*successio in res singulas*”.

⁴⁸ ARNDTS, Carl Ludwig. Učební kniha pandekt. Třetí díl. Kniha čtvrtá a pátá. O poměrech rodinných a o dědictví. Praha, Nákladem Právnické Jednoty. Přeložil: J . U. C. V. Trümmel, s. 230.

⁴⁹ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právnick, 1932, s. 684.

⁵⁰ Tamtéž. s. 686.

proti dědici. - to mu zakládalo oprávnění k žalobě in personam, aby na něj vlastnictví bylo převedeno. Zjednodušeně ukládá povinnost dědici, aby plnil.

- **Legatum sinere modo:** “Na rozdíl od damnačního odkazu nebylo možno tímto odkazem odkázati věci osob třetích, protože dědic není povinen, aby odkazovník to a to vykonal.”⁵¹ - zde je tedy povinnost strpět jednání legáta.

Fideikomisy mohly být zatíženy *verbis precativis*⁵² vůči každému, kdo odkazem něco obdržel.⁵³ Jedná se tak o prosbu, která zakládá závazek dědice vůči zůstaviteli k tomu, aby vydal věc odkazovníkovi (povinnost splnění je pouze morální). Císař Augustus upravil bezpečnost fideikomisu a při nedodržení této povinnosti se toto jednání (spíše nejednání) bralo jako velká nevěrnost.⁵⁴ Jak bylo již uvedeno, toto dělení odkazů bylo zejména v dobách starších. Postupem času se tyto dva druhy staly jedním. Narozdíl od sukcese univerzální, singulární sukcesor, tedy odkazovník za dluhy zůstavitele, neodpovídá. Způsobitým k nabytí odkazu byl každý, kdo mohl být jmenován dědicem.⁵⁵

Odkazy mohly být zřízeny v samotném testamentu, či kodícilu (dovětku).⁵⁶ Taktéž bylo možné odkaz zřídit pouze slovem, tedy pouze výslovným jmenováním osoby, která má odkaz nabývat – samozřejmě zde nebylo možné to jednoduše dokázat, stejně jako u psaného projevu a odkazatel závisel na přísaze odkazovníka.⁵⁷

1. 2. 1 Ochrana dědice před odkazovníkem

Odkaz jsme si v předchozí kapitole vymežili, včetně jeho druhů. Z pochopení odkazu se jedná o odkázání věci mimo dědictví, které nepodléhá principu universální sukcese, tedy, že odkazovník neodpovídá za dluhy zůstavitele. Proč by tedy zůstavitel svůj majetek neměl odkázat a nezatěžovat tak odkazovníky

---

⁵¹ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právnický, 1932, s. 686.

⁵² ADAM, Alexander a WILSON, Peter. *Roman Antiquities*. Přepřacované vydání. Michigan, USA: Mercein, 1819.; pověření či přání, jehož splnění se nechává morálce jiného. prosba se vyjadřovala “rogo, volo, pero, cupio”.

⁵³ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt. Třetí díl. Kniha čtvrtá a pátá. O poměrech rodinných a o dědictví*. Praha, Nákladem Právnické Jednoty. Přeložil: J . U. C. V. Trümmel, s. 230.

⁵⁴ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právnický, 1932, s. 687.

⁵⁵ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt. Třetí díl. Kniha čtvrtá a pátá. O poměrech rodinných a o dědictví*. Praha, Nákladem Právnické Jednoty. Přeložil: J . U. C. V. Trümmel, s. 231.

⁵⁶ Tamtéž. s. 236.

⁵⁷ Tamtéž. s. 237.

(vlastně dědice) svými dluhy? Tuto otázku si nejspíše položili i římsí právníci, a tak dle lex Falcidia vzniká instituce zachování čtvrtiny (quarta Falcidia). Ještě předtím však bylo omezení vyjádřeno v Lex Furia testamentaria, který stanovil nejvyšší míru jednoho odkazu hodnotou jednoho tisíce assů – upravoval tak situaci, kdy jednomu odkázal celý majetek, a druhému zanechal titul. Lex Voconia stanovil, že žádný z odkazovníků nemůže nabýt více, než má nabýt dědic. Bonfante ale uvádí, že i toto bylo velice nedomyšlené, jelikož mohl zůstavitel odkázat více drobných odkazů – to by znamenalo, že dědici by taktéž stačilo malé dědictví. *“I tento zákon by nedokonalý, neboť zůstavitel mohl zanechati množství drobných odkazů a tím i zůstaviti dědici jen tak malou část dědictví, že jej nikterak neodškodnilo za břímě správy dědické.”*⁵⁸ Původně se tyto zákony týkaly pouze legátů, nicméně později byly svojí působností rozšířeny i na fideikomisy.⁵⁹

Dědic má podle kvarty právo na zachování alespoň čtvrtiny dědického jmění, které “prosty jsou všeho břemene”. Pokud by tato čtvrtina byla totiž více obtížena, měl dědic právo si z každého odkazu srazit si (tedy pro sebe) podle poměrů těchto odkazů, aby mu čtvrtina zůstala.⁶⁰ *“quatenus patrimonii vires sufficiunt, plus legati nomine praestare Quam ad eum ex hereditate pervenit”* Toto své právo poté mohl uplatňovat obranou nebo žalobou. A to sic rei vindikací (*rei vindicatio*), *indebiti condictio*, *in factum actio*, *de dolo actio*.⁶¹

Quarta se vypočítávala podle majetku ve smrti zůstavitele, to znamená ještě před dědickou adicí.⁶² Z hodnoty majetku se poté odečítaly dluhy a taktéž povinnost dědice zaplatit pohřební náklady.⁶³ - Arndts ve své učebnici pandekt tento výpočet rozváděl více. Podle Arndtsta bylo zapotřebí, aby mimo již uvedené zjištění majetku zůstavitele a následné odečtení zjištěných pasiv, byly odečteny náklady spojené s pohřbením zůstavitele, povinný díl, který byl potřeba vyplatit věřitelům, včetně povinného dílu vlastního. Taktéž se zjišťovala velikost/hodnota odkazu, pokud se tímto odkazem zmenšuje dědictví, které má náležet dědici - je tak již uvedeno o řádky výše : “měl dědic právo si z každého odkazu srazit si (tedy pro

---

⁵⁸ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932, s. 701.

⁵⁹ Tamtéž. s. 701.

⁶⁰ ARNDTS, Carl Ludwig. Učební kniha pandekt. Třetí díl. Kniha čtvrtá a pátá. O poměrech rodinných a o dědictví. Praha, Nákladem Právnícké Jednoty. Přeložil: J. U. C. V. Trümmel, s. 259.

⁶¹ Tamtéž. s. 259. pozn. Pod čarou e) - h).

⁶² Adiční princip a tedy adice znamenala přijetí majetku zůstavitele dědicem.

⁶³ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932, s. 687.

sebe), podle poměrů těchto odkazů, aby mu čtvrtina zůstala”.⁶⁴ Pokud tedy odkazovníkovi náleželo více než tři čtvrtiny čistého dědictví, považovaly se *ipro lure* za zmenšené.⁶⁵ - pokud tak dědic původně dával odkazovníkovi více, tedy že odkazovník nabyl více než zmíněné tři čtvrtiny, mohl ho dědic žalovat o vrácení přebytku.⁶⁶

1. 2. 2 Nabytí odkazu

Pokud zůstavitel odkázal legátovi věc, legátovi tak vzniká právo tento odkaz nabýt (zároveň musí být způsobilý). Nabývání odkazu je dvojího typu – odkaz se nabývá v určitý časový moment.

Momentem pro nabytí odkazu je **smrt zůstavitele** – v tento moment je “*odkaz odkazovníku a jeho dědicům zabezpečen*”.⁶⁷ Tento moment je vázán s pojmem *dies legati cedit*, který vyjadřuje spojení odkazu s osobou odkazovníka. Tento vztah odkazu a osoby je důležitý zejména pro případ, kdy by odkazovník, ještě před nabytím odkazu, zemřel. Pro tento případ by tento odkaz díky výše zmíněnému vztahu přenášela na svého dědice.

Momentem druhým byla **adice dědice**, tedy nabytí dědictví dědicem. Znamenalo to tak, že musela proběhnout adice (*dies legati venit*), při které dědictví, včetně odkazů nabýval dědic, který by pak musel odkaz odevzdat odkazovníkovi. Tyto dva momenty, tedy smrti zůstavitele a adici dědice popisuje Bonfante. Zvláště zajímavý autoru přijde význam *diei legati cedentis* - “*Význam diei legati cedentis je v tom, že se tím okamžikem odkaz připoutává k určité osobě, takže kdyby ona zemřela před dies veniens, přenáší odkaz na své dědice*”.⁶⁸ Z této citace vyvstává otázka, zda jsou dva momenty vzájemně propojeny, jelikož je řečeno, že odkazovník může zemřít před *dies veniens*, tedy před adicí dědice, a právě proto je význam *dies cedens*, tak důležitý. Odpovědí, ke které autor této práce dospěl z výše popsaných druhů a přečtené literatury je takováto: Oba momenty jsou samostatné, jelikož odkaz může nabývat smrtí zůstavitele bez dalšího (vindikační

---

⁶⁴ ARNDTS, Carl Ludwig. Učební kniha pandekt. Třetí díl. Kniha čtvrtá a pátá. O poměrech rodinných a o dědictví. Praha, Nákladem Právnické Jednoty. Přeložil: J . U. C. V. Trümmel, s. 262 - 263.

⁶⁵ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932, s. 702.

⁶⁶ Tamtéž. s. 702.

⁶⁷ Tamtéž. s. 695.

⁶⁸ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932, s. 695.

legát), stejně tak jako může nabývat odkazu až adicí dědice (damnační legát). Zároveň mohou být oba momenty propojeny, právě z důvodu smrti odkazovníka.

Práva k nabytí odkazu vzniká bez vůle odkazovníka, ale nemůže vznikat proti jeho vůli. Odkaz může zamítnout (či jeho dědic, zemřel by). Toto odmítnutí může učinit pouze v době k tomu určené (*postea quam dies legati venit*). Stejně jako u dědictví, pokud odkaz jednou přijmul, nemůže ho dále odmítnout – pokud by však měl odkazů nabývat více, může jednotlivé odkazy přijímat a odmítat jako celky odděleně.⁶⁹

1. 2. 3 Fideikomisy

*“Stávalo se, že zůstavitel, nezachovávaje formy, předepsané pro legata, žádal na dědicovi nebo na legatárovi, aby po jeho smrti plnil něco třetí osobě. A sice sdílel původně zůstavitel prosbu svou již za živa s požádaným a sliboval tento způsob jemu, bera tím na sebe jakési mandatum post mortem”.*⁷⁰

Narozdíl od legátu, kde bylo nutno, aby měl legátor způsobilost v době jeho zřízení, u fideikomisu bylo dostatečné, když měl způsobilost v době úmrtí.⁷¹

Fideikomisy mohly být zatíženy *verbis precativis*⁷² vůči každému, kdo odkazem něco obdržel⁷³. Jedná se tak o prosbu, která zakládá závazek dědice vůči zůstaviteli k tomu, aby vydal věc odkazovníkovi (povinnost splnění je pouze morální). Císař Augustus upravil bezpečnost fideikomisu a při nedodržení této povinnosti se toto jednání (spíše nejednání) bralo jako velká nevěrnost.⁷⁴ Stejně tak v mimořádných případech přikázal konzulům, aby vynutili splnění fideikomisů *extra ordinem*.^{75, 76}

Fideikomisy se staly řádným právním institutem až za Klaudia, který zavedl fideikomisní soud, který byl v říme spravován konsuli a dvěma *praetores*

---

⁶⁹ ARNDTS, Carl Ludwig. Učební kniha pandekt. Třetí díl. Kniha čtvrtá a pátá. O poměrech rodinných a o dědictví. Praha, Nákladem Právnické Jednoty. Přeložil: J. U. C. V. Trümmel, s. 249 - §555.

⁷⁰ HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910, s. 1142.

⁷¹ Tamtéž. s. 1145.

⁷² ADAM, Alexander a WILSON, Peter. Roman Antiquities. Přepřacované vydání. Michigan, USA: Mercein, 1819. ;pověření či přání, jehož splnění se nechává morálce jiného. prosba se vyjadřovala “rogo, volo, pero, cupio”.

⁷³ ARNDTS, Carl Ludwig. Učební kniha pandekt. Třetí díl. Kniha čtvrtá a pátá. O poměrech rodinných a o dědictví. Praha, Nákladem Právnické Jednoty. Přeložil: J. U. C. V. Trümmel, s. 230.

⁷⁴ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právnick, 1932, s. 687.

⁷⁵ Tedy vynutili právo, které bylo ustálené, vynutili ho tak v odchylce od práva pravidelného.

⁷⁶ HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910. s. 1142.

fideicommissarii.⁷⁷ Fideikomisem mohl být obtížen dědic z testamentu, dědic ze zákonna, ale i legatář, nebo kdokoli, kdo obdržel něco od zůstavitele ve vztahu *mortis causa*.⁷⁸

1. 2. 3. 1 Fideicommissum hereditatis

Fideikomisem mohlo být nařízeno, aby vydal část dědictví, nebo “*aby vydal je celé jinému (fideicommissum hereditatis, fideicommissaria hereditas)*”.⁷⁹ Stejně jako fideikomisy, mohly být univerzální fideikomisy uloženy dědicům ze závěti, ze zákona, nebo i fisku pro případ, že nabyl dědictví jako odúmrt'.⁸⁰ Taktéž mohla býti povinnost vydat dědictví celé, nebo část dědictví vydal sám fideikomisář *hereditas* – kdyby to tak bylo, je univerzální fideikomis sukcesivní.⁸¹

Problematika odevzdání pozůstalosti ležela v tom, že i po předání pozůstalosti byl dědic považován za univerzálního sukcesora. Dědic a fideikomisář si tak mezi sebou museli upravit vzájemné vztahy (tedy vztah k právům a závazkům).

Problematika univerzálního fideikomisu je značně rozsáhlá a složitá, proto autor uvede citaci z díla Heyrovského. Úprava vzájemných vztahů mezi fideikomisářem a dědicem probíhala dle Heyrovského takto “*I bylo vydání dědictví provedeno v ten způsob, že fiduciarius prodal fideikommissářovi dědictví nebo odkázaný díl jeho na oko (nummo Uno) a pak převedl kusy dědictví na fideikommissáře pouze jako jednotlivé. Krom toho byly mezi nimi učiněny stipulace při prodeji dědictví obvyklé*”.⁸² Fideikomisář taktéž dědici stipulací sliboval, že fideikomisář nahradí dědici vše, co by dědic ke splnění dluhů z dědictví vynaložil, a také, že zaujme s dědicem stejnou stranu pro případné soudní spory proti věřitelům dědictví.⁸³ Dědic poté stipulací slíbil, že fideikomisáři vydá všechny zisk z dědictví, “*a dovolí, aby pohledávky dědictví k platnosti přivedl v procesu procuratio aut cognitio nomine*”.⁸⁴ Jak již bylo výše uvedeno, *heres fiduciarius* byl i po vydání vnímán jako dědic, ale jen formálně, jelikož žaloby, které mu náležely, nebo náležely někomu proti němu se připustit nemohly - tyto práva a rizika nabyl fideikomisář.⁸⁵

---

⁷⁷ Tamtéž. s. 1142.

⁷⁸ Tamtéž. s. 1143.

⁷⁹ Tamtéž. s. 1194.

⁸⁰ Tamtéž. s. 1194.

⁸¹ Tamtéž. s. 1194.

⁸² Tamtéž. s. 1195.

⁸³ Tamtéž. s. 1142.

⁸⁴ Tamtéž. s. 1195.

⁸⁵ Tamtéž. s. 1196.

Pokud by však byl vydán pouze díl pozůstalosti, stával by se postavením fideikomisař spoludědicem.⁸⁶ Právě z titulu spoludědictví ho následně zatěžovaly odkazy, z kterých si však byl oprávněn srazit kvartu.

*“Způsobuje ex Scto Trebelliano universální sukcesi v majetku zůstavitelův, zoveme ono fideikommissum nebo odkazem universálním na rozdíl od ostatních odkazů, jež jmenujeme singulárními”.*⁸⁷ Zde i Heyrovský cítil potřebu vysvětlit, a třeba ujistit čtenáře, že se stále jedná o sukcesi singulární, která se však univerzální jmenuje. Od dědické posloupnosti se sukcese univerzálního fideikomisaře liší zejména tím, že se jedná o nepřímou, a hlavně zprostředkovanou sukcesi.⁸⁸

Uvedená kvarta fideikomisaři náležela byla upravena Senatus consultum pegasianum, hlavně pro fakt, že dědic měl přijmat dědictví dobrovolně (nedělo se tak, jelikož zde v dřívější úpravě kvarta nebyla - SC Trebellianum).⁸⁹

1. 3. Univerzální sukcesor ze zákona

Ze zákona nastupoval do pozice univerzálního sukcesora na základě agnátského příbuzenství. Základem agnátského příbuzenství byla zjednodušeně řečeno rodina, v užším kruhu tedy otec (*pater familias*), který vládne jedinou mocí v rodině. Jeho manželka, která byla podřízena právě otcovské moci (*manus*)⁹⁰ a jejich děti, to znamená, že tyto děti pocházejí ze stejného mužského předka, v tomto případě tedy otce. Vždy šlo o příbuzenství v mužské linii - *“Žena sice mohla býti též persona sui iuris neměla-li ani otce ani manžela, jehož moci manželské (Manus) by byla podrobena, avšak sama nemohla míti rodinné moci, a to ani nad vlastními dětmi.”*⁹¹

Univerzální sukcesoři tedy byly osoby, které byly v jeho moci. Tito dědici byli nazýváni jako *heredes sui* – dědici vlastní. Podle zákona dvanácti desek tito dědici výslovně povolání nebyli, a to z toho důvodu, že s nimi zákon automaticky počítal.⁹² Doktor Heyrovský taktéž uvádí *“sui heredes jsou ty osoby, které byly*

---

⁸⁶ Tamtéž. s. 1196.

⁸⁷ Tamtéž. s. 1197.

⁸⁸ Tamtéž. s. 1197.

⁸⁹ KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. *Římské právo: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult.* Praha: Panorama, 1990. Učebnice. ISBN 80-7038-134-5. s. 386 - 389.

⁹⁰ VANČURA, Josef. In: Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I.. Praha: J. Vančura, 1923. s. 51.

⁹¹ Tamtéž. s. 51,52.

⁹² HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910. s. 1037.

otcovské nebo manželské moci zůstavitelově v době jeho smrti podrobeny v ten způsob, že stávají se sui iuris smrtí jeho.”⁹³

Pokud nabytí dědic titul *hereditas*, můžeme rozdělit tyto dědice do dvou skupin, dle způsobu nabytí pozůstalosti, a to *heredes domestici* a *heredes extranei*. *Heredes domestici* jsou dědici, kteří jsou vymezeni citací z knihy Heyrovského, tedy dědici, kteří byli pod otcovskou mocí. Tito dědici nabývali dědictví samotnou delací⁹⁴ beze své vůle, dokonce “*mohli nabývat dědictví i proti vůli své*”.⁹⁵ Tito sui heredes, kteří byli díky výše uvedenému *heredes domestici* se titulovali *sui et necessarij heredes*.⁹⁶ Naproti tomu *heredes extranei* nabývali dědictví “*zvláštním k tomu směřujícím projevem vůle, uvázáním se v dědictví (hereditatis aditio)*”.⁹⁷ Právě tito povolání dědici byli univerzální sukcesoři zůstavitele. Dle principu univerzální sukcese nabývali civilní práva⁹⁸, ale i civilní závazky.⁹⁹ Tato práva a závazky se staly právy dědice. Mimo jiné také po zůstaviteli univerzální sukcesoři měli povinnost konat *sacra*.¹⁰⁰ *Sacra* se dělila na *sacra publica* a *sacra privata*. Právě *sacra publica* byly obřady, náboženské povinnosti. *Sacra privata* se univerzálního sukcesora týkala více – jednalo se o obřady, které se týkaly rodiny zůstavitele.¹⁰¹ Z těchto nabytých práv náleželo dědici právo na civilní žaloby vůči těm, kteří mu dědické právo upírali

1. 3. 1 Hereditas iacens (bona iacens)

Dle římského práva nemuselo dojít k nabytí dědictví smrtí zůstavitele. Pojem “*hereditas iacens*” naznačuje právní stav, ve kterém se dědictví nachází v mezidobí počínaje smrtí zůstavitele, tedy původního vlastníka a nabytí tohoto dědictví vlastníkem novým, tedy dědicem.¹⁰² To znamená, že pokud dědic nenabytí dědictví okamžikem smrti (taková situace by nastala, pokud by nebyly splněny podmínky testamentu, či by se vedly dědické spory), dědictví leželo a existovalo “samo se sebou”. Dědictví v tomto stavu se nazývá ležící pozůstalostí. I když je

---

⁹³ Tamtéž. s. 1037.

⁹⁴ Delace je napadení pozůstalosti na dědice.

⁹⁵ Tamtéž. s. 982.

⁹⁶ Tamtéž. s. 983.

⁹⁷ Tamtéž. s. 983.

⁹⁸ Kvirtské vlastnictví, civilní pohledávky.

⁹⁹ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. s. 983.

¹⁰⁰ Náboženské povinnosti a obřady.

¹⁰¹ Tamtéž. s. 982.

¹⁰² Tamtéž. s. 979.

ležící pozůstalost v mezidobí bez majitele, můžou z něho přibývat nová práva či nové právní závazky. Zejména se hereditas iacens rozšiřují oddělením plodu od věci dědické či vlastnictvím dětí narozených z otrokyň.¹⁰³ V právu Justiniánském byla ležící pozůstalost vnímána jako právnická osoba – podle Heyrovského se vyskytovaly právní názory, že je hereditas sama na místě subjektu.¹⁰⁴ Univerzálnímu sukcesorovi se díky samovolné existenci hereditas iacens rozšiřoval rozsah nabytého dědictví. Pokud by dědil úrodnou půdu s nejlepšími olivovníky v Římě, dědil by i plody, které v mezidobí vznikly. Nedědil pouze úrodnou půdu a olivovníky, ale i plody jakožto olivy a nové olivovníkové stromy. Stejně tak se však rozsah tohoto dědictví mohl zmenšit. Pokud by tato půda byla spálena požárem, zdědil by sukcesor naopak jen tento pozemek bez olivovníků (které shořely).

Lepší představení ležící pozůstalosti bude například na stádu ovcí. Pokud je stádo ovcí předmětem závěti, žije stádo ovcí vlastním životem (tedy samo existuje/přežívá) - zde mohla být taktéž značná doba v mezidobí mezi smrtí a nabytím dědictví, proto bylo možné ustanovit správce dědictví (curator bonorum), který ležící pozůstalost spravoval a chránil – zajišťoval, aby nebylo dědictví zanedbáno. Jeho úkolem bylo zabránit hrozícím ztrátám na statcích/majetku, které nikdo neobstarával. *Curator*, i když měl povinnost pozůstalost spravovat nemohl prodat věci které spravoval k vlastnímu uspokojení jeho závazků. Jelikož se může hereditas iacens (v tomto případě stádo ovcí), samovolně zmenšovat či zvětšovat¹⁰⁵, bude dědic v případě narození jehňat nabývat i tato jehňata, stejně tak jako by nabýval stádo menší, například vlivem migrace vlků. “...*Hereditas iacens rozšířiti se vlastnictvím plodů oddělených z věci dědických, vlastnictvím dětí narozených z otrokyň dědických, všelikými právy nebo osvobození od závazků,...*”.¹⁰⁶ I zde pozorujeme princip univerzální sukcese, právě v nabývání všech aktiv, tedy ovcí, které byly, ale i těch, které by přibyly. Naopak, kdyby všechny ovce zemřely, dědí tak i pasiva ne ve smyslu dluhu, ale dědí věc zmenšenou (v tomto případě možno i žádnou). Pokud by tyto ovce byly například vypůjčeny ne osobě zůstavitele, ale rodině jako takové, musel by následně dědic řešit otázku pasiv ve smyslu, který již známe, a to náhradu škody pronajímateli.

---

¹⁰³ Tamtéž. s. 979.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 980.

¹⁰⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910.

¹⁰⁶ Tamtéž. s. 979.

2 Historický vývoj dědictví v Českých zemích

Vývoj dědictví v zemích českých je pomyslný bod mezi právem římským a úpravami novodobými – těmi tedy ABGB, zákoníky za komunistického režimu a NOZ. Dědictví v právu zemském bylo upraveno nedílem, kterým se autor bude v této kapitole zabývat.

Dědické právo vznikalo zejména v rodině – v českých zemích existovalo zřízení rodinné, tedy rodová nedílnost. Rodová nedílnost spočívala na prvku společné krve (*solos deus heredem facere potest, non homo*)¹⁰⁷, která byla založena na Trojím otcovství.¹⁰⁸ I když byla síla krve v nedílu velice důležitá, existoval i druhý způsob nabytí dědictví, a to nabytí díky společenství statků. Znakem práva dědického, které ovládá společenství statků jde o úpravu pouze majetkoprávní.¹⁰⁹

2. 1 Rodinný nedíl jako projev sukcese

Rauscher uvádí, že tam, kde panuje nedílnost rodinná, nejedná se o dědictví tak, jak jej známe nyní, ale vnímá ho pouze jako “*nastoupení v náčelnou vládu v rodě*”.¹¹⁰ I díky slovům Rauschera můžeme lépe rodinný nedíl uchopit jako součást univerzální sukcese. Stejně tak jako v právu římském, i zde spatřujeme jakousi moc otcovskou. V římském právu vyjadřuje se na moc nad rodinou jako *patria potestas*, zde jako “náčelná vláda v rodě”. Samozřejmě si však musíme určit, že v rodině starověké se dědilo v linii mužské¹¹¹, jinak by moc otcovská nedávala smysl. Ottův slovník či Kadlec však uvádějí i jiný pojem, a to “Záduha”. Záduha je rodinný nedíl v právu slovanském, a vyjadřuje ji rodinou, která vlastní společný majetek, s kterým společně hospodaří. Tento celek je pod kontrolou “náčelníka”, který tento majetek na venek zastupuje.¹¹²

Země české spadaly velice dlouho pod germánský vliv¹¹³, a stejně tak instituty a obyčeje dědického práva. Již v ranných počátcích dědictví bylo založeno

---

¹⁰⁷ “Pouze Bůh, ne člověk může určit dědice”; JACOB, Naina, RAMASUBRAMANIA, Vigneshwar, ed. *Deus solus haeredem facere potest non homo – Legal Maxim*. Law Times Journal [online]. 2019, 2019, 1 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://lawtimesjournal.in/deus-solus-haeredem-facere-potest-non-homo/>.

¹⁰⁸ STIEBER, Miloslav. *Dějiny soukromého práva v střední Evropě : nástin*. Kniha první, Samostatný právní vývoj. 1923. Praha. s. 116.

¹⁰⁹ RAUSCHER, Rudolf. *Dědické právo podle českého práva zemského*. Bratislava: Právnická fakulta univerzity Komenského v Bratislavě, 1922.

¹¹⁰ Tamtéž. s. 29.

¹¹¹ STIEBER, Miloslav. *Dějiny soukromého práva v střední Evropě*, s. 116.

¹¹² *Ottův slovník naučný*. Dvacátýsedmý díl. Praha : J. Otto, 1908. S. 365.

¹¹³ RAUSCHER, Rudolf. *Dědické právo*. s. 9.

na rodinném nedílu. Tento nedíl tedy v praxi znamenal to, že pokud nedílník umřel, jeho majetek (podíl) se stával majetkem rodinným. *“Úmrtím některé osoby odpadl jen podíl na vespólných užitečích – Teprve když se začal vespólný statek dělit, přišlo se k podílu na podstatu. Podíl tento se pak zvětšoval, odpadl-li smrtí jeden z podílníků.”*¹¹⁴ Z citace dále rozumíme, že pokud jeden podílník, tedy nedílník umřel, automaticky se zvyšoval původní podíl nedílníkům ostatních. S rodinným nedílem přecházela všechna práva (zejména vlastnické), ale i pasiva zůstavitele. Koldínův zákoník, který byl vydán roku 1569 řeholí uvádí *“Věřitel jest přední dědic v statcích dlužníkových”*¹¹⁵. Pokud zůstavitel dlužil například ze hry, tento dluh se na dlužníka nepřeváděl.¹¹⁶ Avšak za dluhy zůstavitele ručili dědici, tedy nedílníci celou pozůstalostí. Z textu vyplývá, že nejspíše neručili nad aktiva pozůstalosti - *“Celá pozůstalost musí za ně ručiti.”*¹¹⁷

V nedílné rodině mohl každý člen nabývat nových statků, které sám užíval, a měl nad nimi držbu. Tento člen však neměl k tomuto statku právo vlastnické - pokud však nových statků nabýval otec, zároveň s nimi nabýval i právo vlastnické.¹¹⁸ Podle Vojáčka, Schelleho a Knolla však rodinný nedíl tvořilo *“pokrevně příbuzné osoby, z nichž každá měla právo k celému společnému majetku, přičemž však žádná z nich nemohla sama disponovat žádnou jeho částí”*.¹¹⁹ K nemožnosti samostatné dispozice se přiklání i Kadlec, který to nazývá pravidlem : *“jeden společník bez druhého nemůže činiti žádné dispozice se společným statkem”*.¹²⁰ Vnímám zde rozpor výkladu mezi Rauscherem a Kadlecem s Vojáčkem a spol., přičemž Kadlec dokazuje nemožnost nálezem v právu zemském¹²¹, kde Rauscher naopak tvrdí, že s částí nedílu mohli členové rodiny nakládat, dokonce je mít v držbě. Rauscher své tvrzení opírá o Maiestas Carolina, kde říká, že nechávala otci volnou dispozici těmito statky¹²². Stejně tak se opírá o rodinnou úmluvu Rožmberků (R. t. t. II, 457 (1360))¹²³. - V rozporu tyto ustanovení

---

¹¹⁴ STIEBER, Miloslav. Dějiny soukromého práva v střední Evropě : nástin. Kniha první, Samostatný právní vývoj. 1923. Praha. s. 109.

¹¹⁵ Tamtéž. s. 109.

¹¹⁶ Tamtéž. s. 34.

¹¹⁷ Tamtéž. s. 109.

¹¹⁸ RAUSCHER, Rudolf. Dědické právo. s. 12.

¹¹⁹ Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016., s. 154.

¹²⁰ KADLEC, Karel. Rodinný nedíl čili záduha v právu slovanském. Praha: K. Kadlec, 1898. s. 81.

¹²¹ Tamtéž. s. 81, pozn. Pod čarou 1), Právník I., str. 326.

¹²² RAUSCHER, Rudolf. Dědické právo. s. 12.

¹²³ *“et quis adaugeret vel accumularet Plura temporalia bona, quam alius aut quam alii, sit per servicia dominorum suorum vel per quemcunque honestum modum, debet tenere et frui Tanquam paternalia sua bona in omnibus casibus secundum jura regni Boemiae Liberec possidere et habere, tamen sine prejudicio illius dispositionis nostere..”*

shledává autor této práce z toho důvodu, že pokud nabýval člen rodiny majetek, tento majetek se musel automaticky stávat rodinným nedílem. Pokud tento majetek/statek mohl užívat a držet, mohl tedy v rozporu s textem v knize Českých právních dějin disponovat s částí nedílu. Nadále se v práci tomuto tématu Rauscher věnuje a nadále obhajuje dispozici s majetkem nedílníka – uvádí dále Knihu Tovačovskou (v ní kapitolu 160) a Drnovskou. Dále uvádí *“Pro nejstarší formu nedílu mezi otcem a synem jest přijati společné chlebení na rodinném majetku. Dospělý syn žil obyčejně se svým otcem a otec mu přikazoval určitý majetek, aniž by ho tím odděloval”*¹²⁴

Do situace celého dědictví vstupoval institut odúmrtího práva panovníka, který představoval jakési vyhrazení práv na statky zemřelého, které neměl žádné potomky. Panovník měl v právu dědickém, a právu celkově velmi silné postavení, které se ukazuje v právu zemském, tedy šlechtickém. Ve 13. století se právo krále na odúmrt' označovalo jako *“ius antiquorum principum”*.¹²⁵ Vladař dědil veškerou půdu, krom té, která zůstávala jako nedíl v rodině – Vladařovi náležela pozůstalost, pokud někdo zemřel bez dětí.¹²⁶ Pokud ale zůstaneme v právu zemském, i v něm se zachovalo již výše uvedené “Trojotcovstvo”. Dědici praví byli synové, vnukové, pravnukové, bratři, strýcové a jejich děti, a děti dětí strýce, tj. 1. syn, 2. vnuk, 3. pravnuk. Podle toho také přicházelo v úvahu převedení nedílu hlavně nejstaršímu synu.

Z této tradice vychází úpravu Rožmberků z roku 1493, kteří si upravili tento vztah, kdy chytře počítali s tím, že v nedíle můžou zůstat “jen sirotky”, v této situaci bráno tak, že pokud byl sirotek moc malý, muselo se učinit opatření k tomu, aby byl na chvíli sirotek postaven mimo nedíl. Toto postavení mimo nedíl se vyřešilo poručenstvím, které vlastně opravňovalo poručníka vládnout do doby schopnosti sirotka převzít vladařský nedíl. Když nejstarší z osiřelých synů dospěl, nedíl bral od poručníka sám pro sebe, tedy, že nevládl se sourozencem, ani s poručníkem, ale sám.¹²⁷

---

¹²⁴ RAUSCHER, Rudolf. Dědické právo. s. 16.

¹²⁵ STIEBER, Miloslav. Dějiny soukromého práva v střední Evropě : nástin. Kniha první, Samostatný právní vývoj. 1923. Praha. s. 116.

¹²⁶ KADLEC, Karel. Rodinný nedíl čili záducha v právu slovanském. Praha: K. Kadlec, 1898. s. 79.

¹²⁷ STIEBER, Miloslav. Dějiny soukromého práva v střední Evropě : nástin. Kniha první, Samostatný právní vývoj. 1923. Praha.

Jedno z nejdůležitějších však bylo Privilegium Vladislava II. Jagellonského. Toto privilegium zrušilo odúmrtního práva, a tím pádem odstraněna pravomoc panovníka nad statky nedílníků, a umožnilo tak vývoj dědického práva.

2. 1 .1 Druhy nedílu

Rodinný nedíl můžeme rozdělit na čtyři typy. A to na nedíl otcovský, nedíl bratrský, nedíl strýcovský a nedíl vdovský.

Nedíl otcovský představoval moc otce, kterou měl nad všemi členy rodinného nedílu (i po jejich zletilosti).¹²⁸ Zde vystupuje otec jako pater familias, neboli náčelník. Nedíl bratrský zahrnoval v rodinném nedílu bratry (sourozence), stejně tak jako nedíl strýcovský – strýce a tety. Nedíl vdovský vstupoval pouze v případech krajních. Do vdovského nedílu spadala ovdovělá manželka a její nezletilé děti. Jelikož v nedílu měli přednost nedílníci mužského pohlaví, nastupoval tento nedíl pouze v případě, kdy zde nebyl žádný mužský nedílník.¹²⁹

---

¹²⁸ KADLEC, Karel. Rodinný nedíl čili záduha v právu slovanském. Praha: K. Kadlec, 1898. s. 64; uvádí se zde rozdělení, při kterém žili i zletilí pod mocí otce, kterého pak mohli žádat o část nedílu - zde je jasně vidět moc otce i nad zletilými v nedílu.

¹²⁹ Vojáček, Schelle, Knoll. *České právní dějiny*, s. 154.

3 Dědictví v ABGB

Dědictvé právo je v ABGB upraveno v hlavě osmé až šestnácté, v paragrafech 531 - 824. Stejně jako v přítomné době, i dříve se dědictvé právo řídilo určitými zásadami/principy. Tyto principy určují jakýsi základ, hodnotové přesvědčení, kterým se musí zákonodárce i jednotlivec řídit. Principy, které se v ABGB týkaly dědictvého práva jsou následující: ¹³⁰

- Princip zachování hodnot
- Princip přechodu na jednotlivce
- Princip volnosti zůstavitele ve volbě dědice
- Princip rovnosti
- Princip universální sukcese
- Princip volnosti dědice u přijetí dědictví
- Princip úřední ingerence při nabývání dědictví

Všechny tyto principy, které byly vymezeny profesorem Tilschem, jsou pro dědictví a sukcesi jako takovou velice důležité. Jejich podobnost s principy v současné úpravě je pojmově takřka nerozpoznatelná, proto si k těm, které spatřuji jako důležité, dovoluji uvést pár řádků.

3. 1 Princip universální sukcese

Princip universální sukcese byl v římském právu založen na faktu, že celé jmění tvoří nerozdělitelný celek, které tak přechází na dědice. ABGB tuto myšlenku přijalo, a celá pozůstalost tvořila nerozlučitelný celek, který tak přecházel na osobu dědice.¹³¹ V porovnání s německým právem tomu tak nebylo. Majetek byl udržován jako celek pouze zůstavitelem (narozdíl od pater familias a ABGB), který se rozpadl zůstavitelovou smrtí na více částí, které nabývaly například dle testamentu různé osoby.¹³² I přes vyloučení nerovností se jinak pohlíželo na věci movité, z kterých bylo náradí některé mužské, jiné ženské - stejně tak jako jmění pocházející od

---

¹³⁰ TILSCH, Emanuel. Dědictvé právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. 1905. Praha: Sborník věd právních a státních. s. 29.

¹³¹ Tamtéž. s. 29.

¹³² Tamtéž. s. 30.

matky a jiné od otce.¹³³ Princip universální sukcese nevyloučil ani dědění více dědiců, nicméně s sebou přinášel princip rozdělení ideálních částí, tedy rozdělení dle kvót.

Celý princip univerzální sukcese v Obecném zákoníku byl založen na přechodu pozůstalosti - ta tvořila veškerá práva a povinnosti zůstavitele, krom práv ryze osobních.¹³⁴ Tato osobní práva byla *“práva veřejná, práva rodinná, jakož i práva rodinná, která jsou založena v poměru rodinném, a nebo která jsou vázána na osobu oprávněného nebo zavázaného, jako osobní služebnosti a závaznost k čistě osobnímu konání zanikají smrtí této osoby”*.¹³⁵ Mimo universální sukcesí, ale i sukcesí singulární spadají, tedy úplně mimo pozůstalost jsou práva třetích osob, například vdovské penze¹³⁶. Princip univerzální sukcese měl v ABGB důležitost obzvláště v otázce pasiv, tedy dluhů zůstavitele, které by podle římského práva celá přešla na dědice – ne však v úpravě nové. Obecný zákoník totiž převzalo model Justiniána, tedy beneficium inventarii, tím pádem se v Obecném zákoníku dědic mohl hlásit k dědictví bezvýhradně (§ 801 o. z. o.; *“Bezvýhradná přihláška dědická má za následek, že dědic musí ručiti všem věřitelům zůstavitelovým za jejich pohledávky a všem odkazovníkům za jejich odkazy, byť i pozůstalost nestačila., nebo s výhradou.”*¹³⁷, nebo s výhradou (§ 802 o. z. o.; *“Nastoupí-li se v pozůstalost s výhradou právního dobrodiní soupisu, bude soudem ihned proveden soupis na účet podstaty. Takový dědic je věřitelům a odkazovníkům jen potud zavázán, pokud pozůstalost stačí na pohledávky jejich i jeho vlastní, jež mu náležejí kromě práva dědického.”*)¹³⁸. Rozdíl je markantní, protože dědic může ručit za dluhy pouze do výše hodnoty pozůstalosti – již zde spatřujeme současnou úpravu NOZ, jelikož pasiva byla brána jakožto břemena tížící pozůstalost.

Pozůstalost ve vztahu k dědici se nazývala dědictvím. Dědic byl tedy osoba, které náleželo dědické právo. Toto právo bylo vytyčeno jako *“výlučné právo vzítí v držení celou pozůstalost anebo díl její”*¹³⁹. Dědic dále, jak již bylo zmíněno, vstupoval na místo zůstavitele. Ručil tedy i za pasiva zůstavitele a vystupoval tak

---

¹³³ TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. 1905. Praha: Sborník věd právních a státních. S, 30, 31.

¹³⁴ § 531 o. z. o.: *Souhrn práv a závazků zemřelého, pokud se nezakládají na poměrech pouze osobních, nazývá se jeho pozůstalostí.*

¹³⁵ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické. Brno: Barvis a Novotný, 1927. s. 1.

¹³⁶ Tamtéž. s. 1.

¹³⁷ § 801 o. z. o., Účinek přihlášky bezvýhradné.

¹³⁸ § 802 o. z. o., a přihlášky podmíněné.

¹³⁹ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 3.

vůči věřitelům dle § 547, jako by byl zůstavitelem on sám a nastupoval tak na jeho místo. § 548 obecného zákoníku upravuje závazky zůstavitele (v tomto případě dědice jako těže osoby), které má vůči třetím osobám – tyto závazky musí uspokojit. Ustanovení § 548 obecného zákoníku dále vytyčuje vztah dědice a zůstavitelových peněžitých trestů, které byly stanoveny zákonem: *“Peněžitě tresty, zákonem stanovené, k nimž zemřelý nebyl ještě odsouzen, nepřecházejí na dědice.”*. Jako další měl univerzální sukcesor povinnost zaplatit z nabyté pozůstalosti náklady na pohřeb. Pozůstalost však nepřešla na zůstavitele automaticky smrtí, ale odevzdáním pozůstalosti soudem.¹⁴⁰ Právě odevzdání soudem upravoval § 797 obecného zákoníku, který ustanovil zákaz svévolného vzatí si dědictví do držení – do držby mohl dědictví uvést pouze soud. Mayr však uvádí, že soud mohl dědici ponechat správu i užívání ještě před odevzdáním této držby - *“Soud sice dědici, který je svéprávný, který se k dědictví přihlásil a svoje právo dědické prokázal, ponechá správu a užívání pozůstalosti (§ 810).¹⁴¹ Následné odevzdání pozůstalosti soud učiní až po prozkoumání - “Dědictví Samo však předá soud dědici tak zvaným odevzdáním teprve, když prozkoumal průkazy, když je zajištěno provedení zůstavitelových nařízení a když státní poplatky dědické jsou zpraveny”¹⁴² Toto je ostatně upraveno v § 819 obecného zákoníku.*

Princip volnosti dědice u přijetí dědictví

Podle Obecného zákoníku mohl dědictví nabývat pouze ten, kdo se se k němu přihlásil, to znamená, že pokud byla osoba povolená ze závěti, tak ze zákona se k nabytí dědictví musela přihlásit. Pokud tak neučinila, dědictví nabýt nemohla – tuto úpravu zcela jasně upravuje § 799.¹⁴³

Ve starších dobách tomu tak však nebylo. Jak již víme z předchozích kapitol, dědici ve středověku, zejména v právu slovanském i německém dědili v rámci své rodiny, a to ze zákona (*ipso iure*). Dědici se dříve tedy k dědictví hlásit nemuseli, nebyl potřeba projev vůle, aby vstoupili na místo zůstavitele.¹⁴⁴

Pokud bychom se však vrátili v časové ose dál, až do římského práva, již zde existoval tzv. Adiční princip – tedy princip nutnosti vyjádření zájmu (či nezájmu)

---

¹⁴⁰ TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské. s. 36.

¹⁴¹ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 4.

¹⁴² Tamtéž. s. 4.

¹⁴³ § 799 o. z. o., Prokázání právního důvodu: přihláška dědická.

¹⁴⁴ TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. 1905. Praha: Sborník věd právních a státních. S, 34.

o dědictví. Právě adiční princip je principem, kterým se Obecný zákoník řídil. Princip volnosti dědice jde s principem univerzální sukcese ruku v ruce, právě kvůli principu adičnímu. Díky němu univerzální sukcesor dědit nemusel a mohl se tak vyhnout přechodu všech práv a povinností. § 551 Obecného zákoníku upravuje zřeknutí se dědického práva. Způsobilá osoba, která může dědit se může předem vzdát dědictví, musí se zůstavitelem podepsat smlouvu a vzdání se tohoto práva. Tato smlouva musí být zřízena notářem, či sepsána soudem do soudního protokolu. Pokud nebylo určeno jinak, tato smlouva působila i na potomky dědice – nemohli tedy po zůstaviteli dědit.

Zásada úřední ingerence při nabývání dědictví

Úřady, a tedy stát mají historicky až do dnes pravomoc zasahovat do dědických věcí - tzv. ingerovat (zasahovat/vměšovat se). Ingerence byla v oblasti dědictví v Obecném zákoníku poměrně stěžejní, jelikož se každé dědictví muselo projednat soudně. Nebylo to tedy jako v právu římském, kde dědictví přecházelo automaticky. Jedním ze způsobů nabytí dědictví bylo nabytí odevzdáním pozůstalosti, které musel odevzdávat právě úřad (v tomto případě soud) nabyvateli.¹⁴⁵ Tilsch taktéž uvádí, že proti ingerenci se v zemích českých a rakouských hluboce nesouhlasilo s hesly “svoboda a neodůvodněné poručníkování”, zejména ve spise Ungera, Die Verslassenschaftsabhandlung, který byl právě proti ingerenci namířen.¹⁴⁶ Pozůstalosti se tedy nenabývá hned, ale teprve po přihlášení se k pozůstalosti dědicem a následným přiznáním (odevzdáním) dědictví soudem. Právě při řízení před soudem, docházelo k projednávání pozůstalosti. Toto projednávání měli na starost “dobrovolné soudy”¹⁴⁷. Pokud tedy povolaný k dědictví projevil zájem (prohlásil), že bude v řízení uplatňovat svůj nárok k pozůstalosti, podával tak *dědickou přihlášku*.¹⁴⁸

3. 2 Vymezení dědictví v ABGB

Dědictví bylo v Obecném zákoníku, jak bylo na úvod uvedeno od hlavy osmé, do hlavy šestnácté a věnovalo se mu přes 290 paragrafů. Můžeme tak s

---

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 36.

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 37.

¹⁴⁷ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 71.

¹⁴⁸ Tamtéž. s. 71; dědická přihláška je přihlášení se k dědictví, a úzce souvisí s principem volnosti dědice. Tuto přihlášku totiž podávat nemusel. Podal ji-li však, účastnil se řízení před soudem o odevzdání pozůstalosti.

klidem říci, že úprava byla přinejmenším rozsáhlá – zda byla vypracovaná zjistíme v následujících řádcích.

- V hlavě **osmé** je definováno Dědické právo a dědictví, a to v § 532.¹⁴⁹
- V hlavě **deváté** byla upravena poslední vůle a závěti. Zkráceně zde bylo upraveno právo testamentární. Zejména pak dle § 552¹⁵⁰
- V hlavě **desáté** byli upraveni dědici následní dle § 604¹⁵¹
- Hlava **jedenáctá** upravovala podmínky odkazu, nikoli odkaz jako takový je upraven v §535.
- V hlavě **dvanácté** bylo uvedeno omezení a zrušení poslední vůle. Nařízení mohl zůstavitel omezit určením času, příkazem nebo projevem úmyslu.¹⁵²
- Hlava **třináctá** upravuje zákonnou posloupnost dědickou, upravenou v § 727¹⁵³.
Upravuje tak 4 dědické třídy, tedy:
  - 1. děti,
  - 2. rodiče a jejich potomky,
  - 3. prarodiče a jejich potomky
  - 4. prarodiče
- Hlava **čtrnáctá** upravuje povinný díl a započtení do něj - tedy šlo o nepominutelné dědice (§762)¹⁵⁴

---

¹⁴⁹ § 532 o. z. o., *Výlučné právo ujmouti se držby celé pozůstalosti nebo její poměrné části (např. poloviny, třetiny) nazývá se právem dědickým. Jest to věcné právo, které účinkuje proti každému, kdo by si chtěl osobovati pozůstalost. Komu náleží právo dědické, nazývá se dědicem, a pozůstalost ve vztahu k dědici nazývá se dědictvím.*

¹⁵⁰ § 552 o. z. o., *Pořízení, kterým zůstavitel zůstavuje jedné nebo několika osobám pro případ smrti odvolatelně svoje jmění nebo jen část, nazývá se posledním pořízením.*

¹⁵¹ § 604 o. z. o., *Každý zůstavitel může pro případ, že ustanovený dědic dědictví nenabude, povolati jiného, a když ani ten ho nenabude, druhého, a ve stejném případě třetího nebo také ještě několik náhradních dědiců. Toto ustanovení nazývá se náhradnictvím obecným. Ten, kdo je povolán v řadě nejbliže, stane se dědicem.*

¹⁵² § 695 o. z. o., *Zůstavitel může svoje ustanovení omeziti výminkou, určením času, příkazem nebo projeveným úmyslem. Může také zrušiti svoji závěť nebo dovětek změnití nebo je zcela zrušiti.*

¹⁵³ § 729 o. z. o., *Byla-li posledním pořízením zkrácena osoba, již podle zákonů byl zůstavitel povinen zanechati dědický díl, může se dovolávati předpisu zákona a soudně se domáhati dědického podílu, který jí přináleží podle ustanovení následující hlavy.*

¹⁵⁴ § 762 o. z. o., *Osobami, na něž zůstavitel v posledním pořízením musí dědickým dílem pamatovati, jsou jeho děti a, není-li jich, jeho rodiče.*

- V hlavě **patnácté** bylo stanoveno projednání dědických nároků u soudu a následném odevzdání pozůstalosti. Hlava patnáctá je pojmenována “O ujmutí se dědictví” a právě § 797 říká, co to znamená¹⁵⁵
- Hlava **šestnáctá** upravovala společné vlastnictví a jiná věcná práva. Společné vlastnictví bylo vlastnictví několika osob, dle §825 společenství¹⁵⁶, které získaly pozůstalost společně - zde bychom se mohli podívat zpět do hlavy 8., §534. *“Uvedené tři způsoby dědického práva mohou také trvati vedle sebe, takže poměrný díl pozůstalosti přináleží jednomu z dědiců podle poslední vůle, druhému podle smlouvy a třetímu podle zákona.”*

3. 2. 1 Dědická způsobilost

Dědická způsobilost není nic jiného než způsobilost nabývat dědictví po zůstaviteli. Tuto způsobilost měly podle Obecného zákoníku (§538) osoby, které byly oprávněny nabývat majetek. Osoby oprávněné nabývat majetek mohly být osoby jak fyzické, tak osoby právnické. Mimo vymezení fyzických a právnických osob spadaly duchovní korporace, a nenarozený plod, tedy nasciturus (§ 22) měly způsobilost být dědici.

Zákoník stanoví i příčiny nezpůsobilosti – nezpůsobilé dědice (§ 540 - § 544). Těmi mohli být:

- Kdo se proti zůstaviteli dopustil zločinu, pokud nevyšlo najevo, že mu bylo osobou zůstavitele odpuštěno
- Pokud mu odpuštěno nebylo, na jeho místo nastupovaly jeho děti
- Kdo by zůstavitele k poslední vůli donutil nebo podvodem svedl, překazil prohlášení nebo změnu poslední vůle nebo potlačil poslední pořizování, které již bylo zřízeno.
- Tento by poté odpovídal za veškerou vzniklou škodu způsobenou třetí osobě.
- Osoby, které podvedly zůstavitele (Doznaly se, nebo byly usvědčeny).
- Pokud by se manželka provdala a nevyčkala doby 180 dnů (§ 120), po kterou se provdat nesmí, ztratila to, co jí bylo dědickou smlouvou (§ 602) mezi manžely

¹⁵⁵ § 792 o. z. o., *Nikdo nesmí dědictví svémocně vzíti v držení. Dědické právo musí se před soudem projednat a jím musí býti provedeno odevzdání pozůstalosti, t.j. převedení v právní držbu.*

¹⁵⁶ §825 o. z. o., *Kdykoli vlastnictví téže věci nebo jedno- a totéž právo nedílně náleží několika osobám; je tu společenství. Zakládá se na náhodné události; na zákoně; na posledním pořizování; nebo na smlouvě.*

zanecháno (§ 121). Zde pozorujeme jisté zanechání si institutu z práva římského, kde se určovalo otcovství domněnkou narozením dítěte nejdříve 180 dnů po svatbě. § 120 není totiž tak sexistický, jak může z úpravy a napsaného textu vyplynout. 180 dnů je dlouhá doba, a proto se o tuto dobu jednalo pouze v případech, že by byla domněnka toho, že byla žena těhotná. - Pokud si však pročteme celý § 120, zjistíme, že doba mezi smrtí manžela “starého” a svatbou s manželem “novým” nebyla zcela odstraněna, byť netrvala měsíci 6, ale 3.¹⁵⁷

- Zvláštní nezpůsobilost, která však nastává díky politickým nařízením, je zjednodušeně dezerce, tj. lidé, kteří se narodili v zemích H-U a vlast opustily, či opustily službu vojenskou bez dovolení (§ 544).

3. 2. 2 Dědické tituly

Obecný zákoník rozeznával tři dědické tituly, které jsou zmíněny již výše, konkrétně ve vymezení kapitoly 3. 2 v odrážce hlavy šestnácté. Byly jimi:

- dědická smlouva
- závěť
- zákon

Tyto tituly jsou uvedeny v § 534, jehož důležitost spočívá jak ve vymezení dědických titulů, tak ve vymezení těchto titulů ve vztahu k sobě samým. Tyto tituly totiž mohou existovat vedle sebe – mohl tedy existovat dědic z testamentu, dědic ze smlouvy a dědic ze zákona - Pokud by tedy otec rodiny sepsal závěť na část majetku pro svého dobrého přítele, a měl i své děti, mohli existovat a dědit spolu ve svých částech pozůstalosti. Spatřujeme zde markantní rozdíl mezi právem Obecného zákoníku a právem římským, ve kterém platila zásada již výše vymezená – *nemo pro parte testatur, pro parte intestatur decedere potestis*, v překladu tak není možné porýdit o části pozůstalosti testament a část ponechat zákonnému dědici. Jak již jsme si vymezili, právě v právu římském, pokud nastupoval dědic z testamentu pouze na část majetku, nepovolával se dědic zákonný, jelikož se na testamentárního dědice nahlíželo jako na dědice majetku celého.

---

¹⁵⁷ §120 o. z. o., *Bylo-li manželství prohlášeno neplatným, rozloučeno nebo zrušeno smrtí mužovou, nemůže žena, je-li těhotnou, před slehnutím, a je-li pochybno, zda je těhotnou, prve než projde 180. den vejíti v nový sňatek; jestli ale podle okolností nebo podle vysvědčení znalců těhotenství není pravděpodobným, může býti po uplynutí tří měsíců uděleno prominutí v hlavním městě zemským úřadem a na venkově krajským úřadem.*

I v Obecném zákoníku ale závěť měla své právní postavení a svou právní sílu. Výše uvedené pořadí určuje právní sílu dědických titulů:

- Dědická smlouva na místě prvním – pokud byla uzavřena dědická smlouva na část dědictví, nemohla se dále odkazovat v závěti (teoreticky mohla ale záleželo by na tom nijako).
- Závěť na místě druhém – pokud byla sepsána závěť na část majetku, nemohli do tohoto majetku vstupovat dědici zákonní, dědění ze zákona bylo vyloučeno.
- Zákon je na místě posledním – musíme na toto však nahlížet právně, nikoli laicky. Pokud by si laik řekl, že zákon je na místě posledním, není moc účinný. Dva výše uvedené dědické tituly jsou však taktéž zákonem, musíme je však vnímat jako úpravy speciální, tak jako dnes. Dá se říci, že zákonná dědická posloupnost vyplňuje jakési mezery, vstupuje všude, kam nevstupují smlouvy a závěti¹⁵⁸. Mohli bychom ji brát jako jakousi pojistku.

Důležitost možnosti dědit z různých dědických titulů spočívá právě při nastoupení univerzálních sukcesorů v otázce dluhů zůstavitele. Pokud bychom měli dědice tři, braly by se jako osoba jedna. Tito dědici ručí před přiřknutím dědictví soudem *“všichni za jednoho a jeden za všechny”*¹⁵⁹. Dále Mayr uvádí *“odevzdáním pozůstalosti měl dědic či dědicové postavení opatrovníka pozůstalosti. Platí toliko za správce cizího jmění. Proto neručí za dluhy pozůstalosti jako osobní dlužník, nýbrž tolik podstatou pozůstalostní. Totéž platí, je-li tu několik dědiců”*.¹⁶⁰

3. 3 Odpovědnost univerzálního sukcesora

Dědic přijímal s dědictvím nejen aktiva, ale i pasiva (povinnosti). Právě proto je dědická způsobilost tak důležitá, jelikož aby mohl uspokojovat povinnosti zůstavitele třetím osobám, musel být schopen právně jednat.

Odpovědnost univerzálního sukcesora mohla být velká až příliš. Pozůstalost mohla být složena pouze z pasiv, a proto měl možnost tuto odpovědnost za dluhy odmítnout. Toto odmítnutí uplatnil dědic prohlášením o nepřijetí.¹⁶¹ Odmítnutí

---

¹⁵⁸ TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. 1905. Praha: Sborník věd právních a státních. s. 69.

¹⁵⁹ § 550 o. z. o., Účinek přijetí dědictví.

¹⁶⁰ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 82.

¹⁶¹ Tamtéž. s. 76.

dědictví se musí, jak je uvedeno výše prohlásit u soudu, který toto prohlášení zapíše do soudního protokolu. Pokud by univerzálním sukcesorem byl dědic jediný, může odmítnout pozůstalost celou, a pokud by byl jeden z dědiců, může odmítnout celý svůj dědický podíl – pokud by byl dědicem více dílů, může si podíl, který odmítne vybrat.¹⁶² Mayr uvádí *“Odmítnouti lze dědictví jen bezpodmínečně; jedině právo na povinný díl možno si při tom vyhraditi.”*¹⁶³ Můžeme zde využít i Obecný zákoník, který v § 808 říká *“Osoby, kterým náleží povinný díl, nemohou odmítnouti dědictví s výhradou jejich povinného dílu.”* Tedy, že pokud jsou osoby, kterým náleží nárok na povinný díl, mohou toto dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu. Za odmítnutí dědictví se bere i situace, kdy dědic úmyslně nepodal dědickou přihlášku.¹⁶⁴

Odpovědnost je vytyčena v § 548 a § 550 Obecného zákoníku. Po odevzdání pozůstalosti tedy nastupuje dědic/dědicové na místo zůstavitele a ručí taktéž svým vlastním majetkem. Tito dědici ručí *“solidárně¹⁶⁵ jenom při bezvýhradné přihlášce dědické”*¹⁶⁶. Pokud mají rozdílné poměry, jsou tito dědici povinni přispět podle jejich dědických podílů (§ 820). Dědici po smrti zůstavitele mají závazky vůči osobám vymezeným zákonem. Tyto závazky má vůči nepominutelným dědicům, a závazky výše již vytyčené, a to hradit náklady pohřbu - *“podle místního zvyku, podle stavu a podle majetku zemřelého”* (§ 549), a úhrada alimentálních nároků.¹⁶⁷ Tyto alimentální nároky měl nepominutelný dědic, který byl podle zákona (nezpůsobilost výše vytyčená) vyloučen ze svého povinného dílu, i přesto mu muselo být vyměřeno nutné zaopatření (§ 795). Toto zaopatření však nemohlo být nad výši povinného dílu¹⁶⁸, dále výživa a zaopatření nemanželských dětí - *“Povinnost nemanželské děti vyživovati a zaopatřiti, přechází jako jiný dluh na dědice otcovi”*¹⁶⁹. Taktéž manžel, kterému se nedostává *“slušná výživa”*¹⁷⁰, který druhého přežil až do dalšího sňatku. (§ 796) Jako další autor považuje za nutné uvedení opatření vdovy po dobu 6 týdnů (§ 1243). Tento paragraf je spjatý s § 1242, který určuje vdově vdovský plat – ten by však náležel vdově podle Svobody jen v

---

¹⁶² Tamtéž. s. 76.

¹⁶³ Tamtéž. s. 76.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 76.

¹⁶⁵ solidárnost vyjadřuje větu “všichni za jednoho a jeden za všechny”.

¹⁶⁶ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 91.

¹⁶⁷ Tamtéž. s. 91.

¹⁶⁸ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 92.

¹⁶⁹ § 171 o. z. o. Povaha právního poměru mezi nemanželskými rodiči a dětmi.

¹⁷⁰ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 92.

případě, jestli-že by tato žena *“nemohla za rozluku”*¹⁷¹. Svoboda dále upozorňuje, že toto velmi zasahuje do § 759 a § 796 - *“vidíme, jak těžké důsledky pro žena má rozhodnutí o vině a rozsudku rozvodovém a rozlukovém. (.....) Za účelem srovnání jen upozorňuji na § 795 obč. zák., který přiznává nárok na nutnou výživu i takovému nepominutelnému dědici, který byl po právu vyděděn. Žena ovšem není nepominutelnou dědičkou a ztrácí všechny nároky(.....).”*¹⁷²- Autor citaci profesora Svobody uvádí, jelikož si není jistý, zda, pokud tomu takto bylo, náleží alimentární povinnost vůči ženě, která se s mužem rozvedla - to již profesor Svoboda neuvádí.

173

3. 3. 1 Ochrana sukcesora soupisem

Jak bylo již vymezeno, oproti právu římskému byl Obecný občanský zákoník shovívavější k osobám univerzálních sukcesorů a umožňoval zřídit soupis. Pokud tedy soupis zřídil, bylo jeho ručení omezeno do výše nabyté pozůstalosti (§ 802)¹⁷⁴. Dědic tak měl možnost pro nedostatek prostředků odmítnout odpovědnost za plnou výši pasiv, a srazit tak tuto dlužnou část.

Tento soupis se zřizoval:

- při podmíněných dědických přihláškách (§ 802),
- mohl být zřízen tím, komu náleží povinný díl (§ 804),
- za účelem oddělení pozůstalosti (§ 812),
- Jestliže nebyl známý dědic, nebo byl neznámý jeho pobyt, má-li dědic poručníka, či mu byl zřízen kurátor pro projednávání pozůstalosti.¹⁷⁵

Soupisy musely být přesné a úplné, přičemž z nich muselo vyplývat celé jmění, které patřilo zůstaviteli v době jeho smrti.¹⁷⁶

---

¹⁷¹ Tedy, že nezpůsobila rozvod.

¹⁷² SVOBODA, Emil. České Právo. Časopis spolku notářů Československých. Praha, 1929, **11**(5), 37 – 39.

¹⁷³ SVOBODA, Emil. Rodinné právo Československé. Praha: Československý kompas v Praze, 1946.; s. 39 - 45; Uvádí však, že podle § 1243, dokud se vdově dostává zaopatření, nemá nárok na vdovský plat. (s. 39), na s 45 však uvádí výše zmíněně - *“ Při nedobrovolném rozvodu především ztrácí žena nárok na výživu ”*. Můžeme tak vycházet z faktu, že i když se jí nedostává vdovský plat, může se jí dostávat zaopatření.

¹⁷⁴ *“Nastoupí-li se v pozůstalost s výhradou právního dobrodiní soupisu, bude soudem ihned proveden soupis na účet podstaty. Takový dědic je věřitelům a odkazovníkům jen potud zavázán, pokud pozůstalost stačí na pohledávky jejich i jeho vlastní, jež mu náležejí kromě práva dědického”*.

¹⁷⁵ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 95 - 96.

¹⁷⁶ Tamtéž. s. 96.

Mayr však vysvětluje, že zřízení soupis nesloužil k tomu, aby dědic ručil pouze pozůstalostními aktivy – dědic stále ručil celým svým majetkem, jelikož i přes zřízení soupisu se majetek zůstavitele a majetek dědice sloučí v jedno. Následně tímto jměním ručí za zůstavitelova pasiva.¹⁷⁷ Soupis tak vlastně sloužil jen jako “pojistka”, sloužící zejména pro “nepostačitelnost pozůstalosti”¹⁷⁸, při které dědic ručil celým svým majetkem, ale pouze do míry aktiv pozůstalosti - “*quoad vires, pro viribus hereditatis*”. Dále se pozůstalost oceňovala, z důvodu pochybností o zvětšení či ztenčení pozůstalosti – pokud by totiž hereditas iacens nabylo plodů, muselo se počítat i s nimi (takto by nejspíše argumentoval věřitel, kterému nebylo z nabytých plodů přiznáno). Avšak pokud by proběhlo ztenčení pozůstalosti, ztenčila se aktiva, a tak neručil věřiteli v původní výši (Takto by nejspíše reagoval sukcesor, kterému by se nechtělo dávat více z pozůstalosti, než by právně musel).

Soupis nejenom, že chránil dědice před předluženou pozůstalostí, chránil i spoludědice. Pokud by bylo totiž více spoludědiců a jen někteří z nich by se přihlásili s výhradou soupisu, platí právo soupisu pro všechny z nich.¹⁷⁹ Toto právo platí pro dědice, kteří se přihlásili bez výhrady pouze do doby, než je pozůstalost odevzdána “*Omezení platné vůči dědicům, kteří se přihlásili bezpodmínečně, sluší vztahovati nikoliv na dobu trvání onoho právního dobrodiní, nýbrž na dobu zřízení soupisu*”¹⁸⁰. Tento soupis s výhradou se po odevzdání pozůstalosti vztahoval pouze na dědice s výhradou přihlášené. Pro dědice bez výhrady byl soupis přínosný v rámci ochrany před předluženou pozůstalostí nijako.

3. 4 Singulární sukcese

Princip singulární sukcese je založen na přechodu pouze jednotlivého práva. Nejedná se tak vůbec o přechod jednotlivé povinnosti, jde tedy pouze o “zisk” pro odkazovníka. Stejně jako u sukcese univerzální mohla vzniknout singulární sukcese inter vivos, či mortis causa. Singulární sukcese stojí vedle sukcese univerzální jako sukcese doplňující – jak již bylo výše uvedeno, zůstavitel mohl některé právní

---

¹⁷⁷ Tamtéž. s. 96.

¹⁷⁸ Tamtéž. s. 96.

¹⁷⁹ Tamtéž. s. 95.

¹⁸⁰ Tamtéž. s. 95

poměry upravovat sám, v případě mortis causa byla singulární sukcese vyjádřena odkazem.¹⁸¹ Právě odkaz byl vyjádřením vůle zůstavitele, který pamatoval na odkazovníka. Na něj mohl zůstavitel pamatovat odkázáním jednotlivé věci, věcmi určitého druhu (i několika), penězi, či nějakým právem.¹⁸² Tato odkazovaná věc mohla přesáhnout i jiné části pozůstalosti, části, které by dědili univerzální sukcesoři.

Odkazy připadly zpravidla k tíži dědice.¹⁸³ Pokud dědiců bylo více (a všichni ručili – nemuseli totiž tak ručit *“však obtížen může být také jen jeden spoludědic”*)¹⁸⁴, ručili podle svých podílů pozůstalosti pouze pokud měli tito dědici sepsaný soupis s výhradou. Pokud soupis neměli, ručili *“rukou nerozdílnou”*.¹⁸⁵ Pokud by byla odkázána věc, kterou by vlastnil pouze jeden spoludědic, ručil sám.

3. 4. 1 Odkaz

Odkaz je popsán v § 535 Obecného zákoníku. Popis je komparativní, jelikož diferuje odkaz a dědictví.¹⁸⁶ Už v tomto ustanovení je vymezen vztah univerzální a singulární sukcese, jelikož jak Obecný zákoník v § 535 říká *“ten, komu bylo zůstaveno nebude posuzován jako dědic, nýbrž jako odkazovník”*. Jelikož nebude dědicem, nepřechází do vztahu jako sukcesor univerzální. Odkaz je však v zákonu popsán jaksí zvláště. Odkaz zde totiž není vymezený přímo jako singulární sukcese, jak uvádí Mayr na odkaz komentáře *“při odkazu nejde proto také nutně o singulární sukcesí pro případ smrti, ani o poskytnutí něčeho z dědictví, ano jenom na náklad dědictví”*¹⁸⁷ Důvodem k tomu je dle komentáře nevyjádření uplatnění singulární sukcese po zůstaviteli, nýbrž po dědici – taktéž z toho důvodu, že odkaz nemusí být součástí dědictví.¹⁸⁸ Jak je v římském právu zdůrazňováno, jednání mortis causa je velice důležitá. V úpravě Obecného zákoníku je spíše odstrkována na stranu a do popředí nastupuje vůle zůstavitele.

---

¹⁸¹ Justinián pojmově vymezil legáty jako *“successio in res singulas”*.

¹⁸² MAYR, Robert. *Soustava občanského práva*. s. 105.

¹⁸³ Tamtéž. s. 106.

¹⁸⁴ Tamtéž. s. 106.

¹⁸⁵ Tamtéž. s. 106; ruka nerozdílná je vyjádření ručení celou pozůstalostí

¹⁸⁶ *“Je-li na někoho pamatováno nikoli takovýmto poměrným dílem celé pozůstalosti, nýbrž jen jednotlivou věcí, jednou nebo několika věcmi určitého druhu, částkou nebo právem, nazývá se to, čím je pamatováno, odkazem (legátem), i kdyby to dle hodnoty bylo největší částí pozůstalosti, a ten, komu to bylo zůstaveno, nebude posuzován jako dědic, nýbrž jen jako odkazovník (legatář)”*.

¹⁸⁷ MAYR, Robert. *Soustava občanského práva*. s. 105; komentář Plaff - Hofmann : *Kommentar*. 2, 391 a pozn. 27.

¹⁸⁸ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi : Díl III*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI Publishing 2002. s. 23.

Autor cítí obrovskou důležitost právě ve vůli zůstavitele, I kdyby totiž zůstavitel použil v odkazu slovo “dědic”, záleží právě na jeho vůli – tedy jak to myslel. “Zda jde o dědice či odkazovníka, sluší rozhodnout podle zůstavitelovi vůle, zda chtěl povolati k pozůstalosti jako k celku či nikoli. Tudíž nerozhoduje, bylo-li použito slova >dědic<“. ¹⁸⁹ Pokud by vyvstaly pochybnosti, zda chtěl povolat dědice či odkazovníka, presumovala se možnost volání odkazovníka. ¹⁹⁰

Zůstavitel pořizující odkaz musel být způsobilý sepsat testament a v sepsaném testamentu musela bezesporu figurovat i způsobilost objektu a stejně tak musel býti odkazovník způsobilý dědit. ¹⁹¹ V § 647 Obecného zákoníku je taktéž řečeno, že platnost odkazu závisí taktéž na platně zřízeném posledním pořízení. Tudíž, jako další podmínka plyne platné poslední pořízení (testament, kodiciel, dědická smlouva) - tudíž jednání *mortis causa*.

Předmět odkazu je vymezen v § 653 a § 654. § 653 vymezuje tento předmět jako vše, co mohlo být předmětem pohledávky. Mimo věci či práva zůstavitele i věci a právo dědice či odkazovníka. I to však mělo své omezení, a to omezení předmětu na věci a práva třetích osob. ¹⁹² § 654 taktéž upravuje otázku nezpůsobilosti odkazovníka – právě v jeho nezpůsobilosti nabýt odkázanou věc mu bylo nahrazeno jeho hodnotou. Odkázaná věc však musela být způsobilá tvořit předmět právního obchodu. Kdyby nebyla, je tento odkaz neplatný, a v tom případě by nešlo použít ustanovení § 654 - jedná se tak pouze o nezpůsobilost odkazovníka, ne věci. ¹⁹³

Pro nabytí pohledávky na odkaz jsou důležité dva momenty – den nápadu a den splatnosti, upraveny v § 684 a § 685. Den, kterým se pohledávky nabylo, se zároveň stává dnem, kterým je pohledávka splatná. ¹⁹⁴ Zároveň pak § 684 upravuje nabytí práv, které byly odkázané zůstavitelem - tímto dnem je den jeho smrti. § 685 upravuje jednotlivé kusy pozůstalosti a práv k nim se vztahující. Krom odměn pro služebníky a zbožné odkazy, které mohou být požadovány hned (od smrti zůstavitele), mohli ostatní odkazovníci požadovat až po roce od jeho smrti. Byl-li odkázán jediný kus pozůstalosti, patřily od smrti zůstavitele odkazovníkům úroky, užitky, které vznikly a všechny jiné přírůstky. Mimo tato pozitiva jsou však vymezeny i jeho povinnosti, a to přechod všech břemen, které se vztahují k odkazu,

---

¹⁸⁹ Tamtéž. s. 23.

¹⁹⁰ Tamtéž. s. 23.

¹⁹¹ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 105.

¹⁹² MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 106.

¹⁹³ Tamtéž. s. 106.

¹⁹⁴ Tamtéž. s. 107.

včetně ztráty (§ 686). Pokud by nebyla jasná vůle zůstavitelova, platilo při odkazování jednotlivých kusů pozůstalosti, že přírůstek, který nastal po smrti zůstavitele, patří odkazovníkovi, stejně tak v pochybách na jeho škodu šly úbytky - zejména tedy zhoršení a zkáza věci, jakožto i všechna břemena tíhnoucí odkaz.¹⁹⁵ Taktéž, byla by předmětem odkazu splatná částka, která se opakovala v určitých časových intervalech, tedy dnech, měsících, nastávala jejich první lhůta v den smrti zůstavitele - splatnost této částky byla poté vždy uplynutím lhůty dané dávky (§ 687) - tyto splatné částky se nacházely v odkazech splátkových a rentových. Odkaz splátkový *“jest odkaz určité sumy, která má býti splněna ve splátkách.”*¹⁹⁶ Odkaz rentový *“jest odkaz, pode něhož odkazovníkovi má býti v určitých opakujících se lhůtách plněna určitá částka (renta)”*.¹⁹⁷

Obecný občanský zákoník však nevymezoval jakési druhy odkazu, na rozdíl od práva římského. Věnoval se však specificky odkazům na odkázání věcí určitého druhu (§ 656 - § 659), odkazu určitých věcí (§ 660 - § 661) a odkazům cizím (§ 662).¹⁹⁸ - Mimo fakt, že zákoník neměl druhy vymezené, vysloveně neznal legát vindikační. Jelikož odkaz dával pouze obligační nárok, a proto se nikdo nemohl zmocnit odkázané věci, aniž by to zůstavitel dovolil nebo nařídil.¹⁹⁹

3. 4. 2 Ochrana dědice před odkazovníkem

Úprava Obecného zákoníku neupravovala omezení odkazu narozdíl od práva římského, které zavedlo falcidiánskou kvartu. Dědice však chránila jiným způsobem, avšak autorovi přijde, že o něco méně než římské právo. Obecný zákoník chránil dědice tak, že mu přiznával určitá práva v případech, kdy pasiva pozůstalosti vyčerpala celou majetkovou podstatu, či ji převyšovala (§ 690 - § 693). Pokud by tyto břemena vyčerpaly celou podstatu pozůstalosti, mohl dědic žádat náhradu za své náklady, které byly přiměřené jeho námaze, které při uspokojování vynaložil, a pokud nechtěl pozůstalost spravovat sám, žádal o opatrovníka – toto právo však náleželo dědici jen ve chvíli, kdy se k pozůstalosti přihlásil s výhradou.

---

¹⁹⁵ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoník.* s. 267.

¹⁹⁶ Tamtéž. s. 269.

¹⁹⁷ Tamtéž. s. 269.

¹⁹⁸ K tomu dále: ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoník.* s. 231 – 240.

¹⁹⁹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoník.* s. 262.

Nepřihlásil by se tak, ručil by bezvýhradně (§ 801).²⁰⁰ Tyto náklady uplatňuje vůči odkazovníkům podle poměru jejich odkazů a věřitelům, kterým přišla jeho činnost k dobru. Tím pádem mohl odkazy dle § 692 poměrně snížit.²⁰¹ Pokud nemohl uspokojit z podstaty pozůstalosti všechny odkazovníky, náleželo těmto odkazovníkům zaopatření (§ 691). Pokud by došlo dle § 692 k situaci, kdy by břemena převyšovala pozůstalost, docházelo k poměrným srážkám na odkazech odkazovníků. Dědic taktéž mohl pozůstalost vrátit do dědické podstaty – co do oprav nebo zhoršení se s ním jednalo jako by byl poctivý držitel (§ 693).²⁰²

3. 5 Hereditas iacens

Již v římském právu bylo možné, aby pozůstalost byla ničí, tedy, že mezi smrtí zůstavitele a nabytí pozůstalosti byla pozůstalost bez majitele - *“Pojem ‘hereditas iacens’ naznačuje právní stav, ve kterém se dědictví nachází v mezidobí počínaje smrtí zůstavitele, tedy původního vlastníka, a nabytí tohoto dědictví vlastníkem novým, tedy dědicem.”*²⁰³ I tento stav znal Obecný zákoník - tato pozůstalost připadla v tomto mezidobí do dispoziční moci státu.²⁰⁴ Před odevzdáním dědictví se totiž na pozůstalost nahlíželo jako na právní državu zemřelého. Mayr však uvádí, že se jednalo o fikci, kterou se vyjadřoval souhrn práv, které přečkaly zemřelého, tedy nezanikly, a měly být pro budoucího dědice brány jako celek, stejně tak jako se jim poskytuje ochrana jako by byl zůstavitel stále na živu - právě v tomto smyslu má hereditas iacens do odevzdání postavení právnické osoby.²⁰⁵

Tato pozůstalost se mohla, stejně jako v právu římském, sama rozrůstat, nebo zmenšovat. Mayr uvádí, že nedovolenými zásahy třetích osob mohlo dojít ke

---

²⁰⁰ Tamtéž. s. 274.

²⁰¹ Tamtéž. s. 275.

²⁰² K tomu dále: ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoník. s 277 - 278*; nejdříve se musel zpravit odkaz výživy, čemuž se rozumí všechny odkazy uvedené v § 692. Pokud poté něco zbylo, připadal tento zbytek odkazovníkům poměrně. Pokud přijatá věc zanikla bez zavinění odkazovníka, vracely se jen přijaté užítky. Co do zlepšení či zhoršení odkazu je nutné odkazovníka posuzovat jako bonae fidei possessora - mohl také vrátit celou hodnotu.

²⁰³ HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: J. Otto, 1910, s. 979.

²⁰⁴ MAYR, Robert. *Soustava občanského práva*. s. 83.

²⁰⁵ Tamtéž. s. 83.

škodám, a pohledávkám vůči těmto osobám.²⁰⁶ *“negotiorum gestione²⁰⁷ osob třetích mohou vzniknouti závazky pro pozůstalost.”²⁰⁸* Stejně tak mohlo dojít k rozmnožení, tedy, jak je již uvedeno v kapitole 1. 3. 2, mohly zde být například přírůstky plodů.

Hereditas iacens se stávala dědicovou v okamžik odevzdání (§ 797). V okamžiku odevzdání se stává dědic držitelem pozůstalosti a vstupuje tak podle § 547 Obecného zákoníku vůči třetím osobám jako zůstavitel, a zároveň je držitel zapsán jako vlastník do pozůstalostní knihy.²⁰⁹

Univerzální sukcesor ručí dále podle Mayra takto: *“Kdo pozůstalost převzal, ručí toliko za pasiva převzaná, nikoliv za pasiva později přibývší, má však také nárok jenom na aktiva jemu přikázaná, nikoli také na aktiva, která snad později byla zjištěna. V ostatních směrech trvá stav odpočívajícího dědictví dále.”²¹⁰*

3. 6 Úprava zákonné posloupnosti

Zákonná posloupnost byla upravena v § 727 o. z. o. Ve třech případech:

“Posloupnost podle zákona nastane zúplna nebo z části, jestliže zemřelý nezanechal platného posledního pořízení, jestliže v témž nerozhodl o celém svém jmění, jestliže patřičně nepamatoval na osoby, jimž podle zákona byl povinen zanechati dědický díl, nebo nemohou-li či nechtějí-li ustanovení dědicové přijati dědictví.”²¹¹

Pokud tedy zemřelý nepořídil poslední vůli (platnou), nebo nepamatoval na nepominutelné dědice, či pokud povolání dědici nechtěli přijmout dědictví.

V Obecném zákoníku zákonná posloupnost spočívala na svazku rodinném, tedy že zákonnými dědici byli příbuzní a manžel.²¹²

Pokud by nastal například případ, kdy by zemřelý jakkoli svou pozůstalost neodkázal, můžeme s jistotou říci, že právě v této situaci by dědicové zákonní nastupovali do hlavní role při dědění. Již víme, že zákonná posloupnost byla svazek

---

²⁰⁶ Tamtéž. s. 83.

²⁰⁷ Nepřikázané jednatelství (dříve jednatelství bez příkazu) je závazek, který vznikne jako tzv. kvazikontrakt na základě zákona tehdy, pokud se někdo úmyslně vmísí do záležitostí jiné osoby, i když k tomu není oprávněn.

²⁰⁸ Tamtéž... s. 83.

²⁰⁹ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. s. 84.

²¹⁰ Tamtéž. s. 94.

²¹¹ § 729 o. z. o., Případy zákonné posloupnosti dědické.

²¹² TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. 1905. Praha: Sborník věd právních a státních. S, 71.

rodinným, kde Tilsch vymezil “zákonní dědici byli *příbuzní* a manžel”. Vymezení manžela je zcela jasné, co už tak jasné není jsou právě příbuzní. Tito příbuzní jsou v o. z. o. upraveni v § 730 - 751, kdy sám o. z. o. uvádí, že to jsou “Příbuzní původu manželského” Dědici byli podle zákona hlavně ti, kteří byli se zůstavitelem v nejbližším příbuzenském vztahu podle manželského původu.

Tito příbuzní nastupovali do role univerzálního sukcesora. Pokud byl pouze jeden univerzální sukcesor, přecházela na něj všechna práva a povinnosti zůstavitele. Pokud by jich mělo být více, dědili jednou třetinou – kdyby tedy byly tři, každý jeden dědí 33,3 %. Toto rozdělení se řídilo již výše vymezeným ručením, odpovědností za dluhy, i ochranou díky soupisu.

3. 7 Testamentární posloupnost

Jak je výše uvedeno, poslední pořízení figurovalo v dědickém právu hojně a hlavně důležitě, jelikož Obecný zákoník dával přednost vůli zůstavitele. Poslední vůli mohla sepsat osoba pouze způsobilá. Obecný občanský zákoník začíná vymezovat způsobilost negativně a to počínaje §566 o. z. o.

Nedostatek zdravého rozumu Pokud by se dokázalo, že prohlášení bylo učiněno ve stavu zuřivosti, šílenosti, blbosti nebo opilství, je neplatné.²¹³ Pokud by se ale ukázalo, že zůstavitel, který rozumu sice pozbyl, ale v době pořízení poslední vůle byl zcela při smyslech, je potřeba toto tvrzení prokázat – vyšetřením duševního stavu.²¹⁴ Tato ustanovení myslí i na Luciditu. (§ 567)

Prohlášení za marnotratného; pokud Marnotratník, kterému byl tento titul uznán soudem může poslední vůli pořizovat pouze o polovině svého majetku, druhá polovina připadá zákonným dědicům²¹⁵ (§ 568)

Nedostatek věku Nezletilí, kteří nedovršili osmnáctého roku mohou poslední vůli pořizovat pouze ústně před soudem. O pořízení se sepisuje zápis.²¹⁶ (§ 569)

Řeholníci byli taktéž nezpůsobilí pořizovat poslední pořízení. V § 573 Obecného zákoníku se však uvádí řada výjimek. Zajímavá je výjimka “*vystoupily-*

---

²¹³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoník.* s. 94.

²¹⁴ Tamtéž. s. 96; mezi tyto náležitosti patří dále testametni factio activa, tedy způsobilost pořizovat mortis causa.

²¹⁵ Tamtéž. s. 97 - 98; marnotratnost nastávala okamžikem doručení usnesení o nesvéprávnosti, proto pořízení učiněná před doručením jsou platná bez omezení, kdyby však pořídil v nesvéprávnosti, a později ji zase získal, pořízení takto sepsaná jsou stále omezena.

²¹⁶ Tamtéž. s. 99 - 100; tyto osoby jsou osoby do 14. roku, které nemůžou nikdy pořizovat mortis causa.

li ze svého stavu, protože jejich řád, ústav nebo klášter byl zrušen".²¹⁷ Řeholník byl tak považován za řeholníka, i když stav opustil, (však jen formálně, mohl již pořizovat poslední pořízení). Logicky by se nám naskytla otázka, proč je stále řeholník, když stav opustil (a vlastně jím tedy není) - řeholník je stav, nikoli povolání, jelikož je osobou doživotně zavázanou službě Bohu.

3. 7. 1 Formy závěti

Testamenty musely mít dle Obecného zákoníku předepsanou formu. Formy byly upraveny od § 577 - § 600 (601).

Závět' holografní je upravena v § 578. Bylo nutno tuto závět' napsat vlastnoručně, stejně tak jako ji vlastnoručně podepsat. Holografní závět' se mohla pořizovat bez svědků, stejně tak jako připojení místních a časových údajů (den, rok, místo zřízení). Tyto údaje se však doporučovaly pro případy nejistot a případných sporů.

Závět' alografní je specifická zejména sepsáním závěti jinou osobou. Pokud se tak stane, musí ji zůstavitel podepsat vlastní rukou. Musí taktéž výslovně před třemi svědky (musí být způsobilí)²¹⁸, že tento spis obsahuje poslední vůli zůstavitele. Tito svědci se následně musí podepsat na stejný list a přiložit doložku, která dokládala jejich smysl při závěti. Při vícestránkové závěti nemohou být podpisy rozházeny po stranách. Tito svědci nemuseli znát obsah závěti. Jejich podpisy musely být taktéž vlastnoruční. Zůstavitel, který nemohl psát (bylo jedno zda nemohl fyzicky nebo neuměl), musel připojit znamení vlastní ruky na místo podpisu, a to za přítomnosti všech tří svědků – jeden ze svědků poté připojí zůstavitelovo jméno. Pokud by neuměl číst, četl listinu jeden svědek před zbylými dvěma, kteří do listiny nahlédli, a kontrolovali tak, zda čte opravdu, co zůstavitel napsal – svědkem mohl být i pisatel. (§ 578 - § 581). Pokud by byl zůstavitel němý a hluchý a k tomu neuměl číst a psát, musel závět' pořídít ve formě notářského zápisu.²¹⁹

Mimosoudní ústní závět' probíhala způsobem slova, tedy tak, že zůstavitel svou vůli musel prohlásit vážně před třemi svědky (opět způsobilými). Ti musí být

---

²¹⁷ Tamtéž. s. 104 - 107; řeholnickým slibem se vzdávali všeho dřívějšího jmění, a zároveň nového nejsou schopni nabývat. Kdyby ale poslední pořízení sepsali před vstupem do řádu, zůstává platné. Vyjimku měli například maltézští rytíři, rytíři německého řádu, či řeholníci zaujímající postavení, jakoby nebyli řeholníky.

²¹⁸ Nezpůsobilost je v § 591 o. z. o., *Osoby nemající osmnácti let, smyslů zbavení, slepí, hluchí nebo němí, pak ti, kdož nerozumí jazyku zůstavitelovu, nemohou býti svědky posledních pořízení.*

Dále také § 594 - §596 o. z. o.

²¹⁹ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír, a kol. Vývoj soukromého práva na území českých zemí: I. DÍL. Právní spisy. 2012. s., 268.

přítomni a musí být pro potvrdit, že se ústně nepožizuje podvodem nebo omylem. Zákonem bylo doporučeno svědkům si ústní poslední vůli zaznamenávat písemně. Ústní závěť musela být na žádost všech, kteří na její správnosti měli zájem, přísahou potvrzena těmito třemi svědky. (§ 585 - § 586).

Soudní závěť – Závěť učiněná před soudem může být učiněna zůstavitelem dvěma formami, výše uvedenými – písemně či ústně, jen před soudem. Písemné pořízení musí být zůstavitelem vlastnoručně podepsáno a osobně odevzdáno soudu, stačí tedy, že zůstavitel vlastnoručně závěť podepsal, a osobně donesl soudu. Počítá se tedy s tím, že ji opravdu podepsal on, a souhlasí s jejím obsahem – koneckonců je podepsaná jím, a stejně tak odevzdaná (nemusí být zůstavitelem napsaná). Soud upozornil na potřebu již výše uvedeného vlastního podpisu. Následně tuto listinu vkládal do obálky, kterou zapečetil a následně uvedl na obálku, koho poslední vůli obsahuje. O tomto procesu se sepisoval protokol. Zůstaviteli bylo vystavováno potvrzení o soudní úschově. Toto vystavení bylo veřejnou listinou. Ústní pořízení probíhalo jednoduchým vyslovením poslední vůle před soudem, o kterém se vyhotovoval protokol, který podléhal stejnému pečeticímu a následnému procesu, jako závěť písemná učiněná před soudem. - Soud se musel u obou případů skládat nejméně ze dvou úředních osob soudních. Minimálně jedné osobě musí příslušet v místě přijímání poslední vůle soudcovský úřad. Svědectví osoby druhé, tedy úřední osoby mohou nahradit dva jiní svědci – lze zde pozorovat laický prvek a jakýsi senát (§ 585 - § 589).

§ 601 Uvádí, že ve všechna pořízení jsou neplatná, pokud nebyly splněny všechny náležitosti které byly předepsány, například § 578 *“Kdo chce pořizovati písemně a beze svědků, musí napsati závěť nebo dovětek vlastní rukou a vlastnoručně podepsati svým jménem.”*²²⁰ nicméně však v ustanoveních doporučujících, jako § 585 *“Není sice nezbytné, ale jest opatrné, aby svědkové buď všichni společně nebo každý zvláště zůstavitelův projev pro usnadnění paměti buď sami si zaznamenali anebo dali pokud možno nejdříve zaznamenati.”*²²¹ bylo možné tak neučinit a zachovat i tak platnost posledního pořízení.

---

²²⁰ § 578 o. z. o., *Kdo chce pořizovati písemně a beze svědků, musí napsati závěť nebo dovětek vlastní rukou a vlastnoručně podepsati svým jménem. Připojení dne, roku a místa, kde byla poslední vůle zřízena, není sice nutno, ale je radno pro zamezení sporů.*

²²¹ § 585 o. z. o., *Kdo pořizuje ústně, musí prohlásiti svoji poslední vůli vážně před třemi způsobilými svědky, kteří současně jsou přítomni a jsou s to potvrditi, že nepřihodil se v osobě zůstavitelově podvod nebo omyl. Není sice nezbytné, ale jest opatrné, aby svědkové buď všichni společně nebo každý zvláště zůstavitelův projev pro usnadnění paměti buď sami si zaznamenali anebo dali pokud možno nejdříve zaznamenati.*

Notářský zápis byl formou notářské závěti. Byla upravena v zákonu č. 75/1871 ř.z., kterým se zavedl i notářský řád.²²²

Zvláštní, v tomto případě privilegovaná forma závěti uvedená jako “O úlevách při posledních pořízení” obsažena v § 597 - § 600, se upravuje pořízení při námořní plavbě nebo v místě moru, při kterém se jako svědek počítá i osoba, která dovršila rok čtrnáctý. Takoví svědci museli být alespoň dva, a jeden z nich může být i pisatel – pokud by hrozila nákaza, nemusí být přítomni současně. Tyto pořízení ztrácí platnost uplynutím šesti měsíců od skončení plavby nebo moru.

---

²²² Komentář k notářské závěti ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl III (§§ 531 - 858). Praha; Codex Bohemia, 1998, s. 149, 150.

4 Dědictví dle Zákona 89/2012 Sb. občanský zákoník

4. 1 Úvod Nového občanského zákoníku

Nový občanský zákoník je pojat jako kodex práva soukromého. Upravuje tak právo občanské, obchodní a rodinné, které byly rozděleny předchozí úpravou.²²³ Velice důležité je říci, že předchozí úpravy taktéž moc neupravovaly soukromé vlastnické právo – nový občanský zákoník tak vrací vlastnické právo mezi základní lidská práva.²²⁴ Jeho hlavní myšlenky jsou vyjádřeny principy, kterými jsou zejména: zásada legální licence, ochrana rodiny, *pacta sunt servanda*, ochrana vlastnického práva (svépomocí), a princip předvídatelnosti. Právě poslední princip je velice důležitý, jelikož tak zavedl jakési nezávazné precedenty, jelikož soud má v obdobných věcech rozhodovat předvídatelně.

Občanský zákoník je upraven v pěti částech, které autor uvede a omezeně vymezení jejich obsah:

- Část první je částí obecnou, která upravuje například základní zásady, svéprávnost a podnikání.
- Část druhá upravuje právo rodinné, logicky tedy upravuje manželství, vzájemné majetkové poměry a dále například osvojení.
- Část třetí upravuje absolutní majetková práva, a upravuje tak kupříkladu držbu, právo dědické, které je zájmem této práce a vztahy spoluvlastníků.
- Část třetí upravuje relativní majetková práva, tedy závazky, dlužníky a jejich postavení a smlouvu.
- Část pátá uvádí ustanovení společná a závěrečná.

4. 1. 1 Principy Občanského zákoníku

Jak je již výše připodobněno v kapitole 3., občanský zákoník se řídí principy, stejně jako ABGB. Tyto principy jsou totožné – autor je pro čtenáře uvede:

- Princip zachování hodnot

---

²²³ Již zákon 141/1950 bral občanský zákoník spíše jako právo rodinné.

²²⁴ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ. Nový občanský zákoník. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5168-9.

- Princip přechodu na jednotlivce
- Princip volnosti zůstavitele ve volbě dědice
- Princip rovnosti
- Princip universální sukcese
- Princip volnosti dědice u přijetí dědictví
- Princip úřední ingerence při nabývání dědictví

Mimo principy tyto, které uvedl Emanuel Tilsch samozřejmě patří i zásady uvedené v samotném Občanském zákoníku. Tyto zásady jsou dále:

- Právo na ochranu svého života, zdraví a svobod
- Ochrana rodiny
- Ochrana před újmou kvůli nedostatku věku
- Pacta sunt servanda
- Ochrana vlastnického práva
- Ochrana nabytých práv

Jak autor uvedl v kapitole 3., důležitost těchto principů je nepopiratelná, nicméně v této kapitole se bude zabývat zejména principem univerzální sukcese – další dva, velmi důležité principy, které na princip univerzální sukcese úzce navazují jsou uvedeny v kapitole 3. 1.

4. 2 Princip univerzální sukcese

Dědické právo je upraveno v Novém občanském zákoníku v části třetí, počínaje § 1475 a konče § 1720. Dědické právo je tak obsaženo celkem v 245 paragrafech, a můžeme tak říci, obdobně jako v ABGB, že je úprava rozsáhlá.

Princip univerzální sukcese ve vztahu mortis causa je uplatněn hned v ustanovení § 1475 (2), kde je vymezeno, obdobně jako v kapitolách předchozích, že pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv osobních. Zachovala se zde tradice ta, že sukcese má pouze majetkový charakter, a navazuje tak na úpravy předešlé, zejména úprava ABGB, která se tak odklonila jak od práva římského, tak

od rodinného nedílu ve středověku. Dle ustanovení § 1475 již víme, že na dědice přechází všechna práva a povinnosti zůstavitele, který tak vstupuje na jeho místo. Pokud by dědiců bylo více, tito dědici si tato práva a povinnosti rozdělí dle dílů/kvót.²²⁵ *“Platná úprava vychází z § 532 věty třetí OZO a stanoví, že „komu náleží dědické právo, je dědicem, a že pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictvím“. Z toho vyplývá, že je-li zde jediný dědic, je pozůstalost totožná s dědictvím, je-li však dědiců několik, představuje dědictví každého z nich podíl, jenž podle závěti, dědické smlouvy či zákona připadl z celku každému z nich.”*²²⁶ Dědic může být také právnická osoba, přičemž Občanský zákoník umožňuje také to, aby se stala dědicem právnická osoba, která ještě nevznikla, ale vzniknout má (do jednoho roku od smrti zůstavitele (§ 1478)). Nejčastěji se tedy bude jednat o nadace, které byly zřízeny závětí.²²⁷

Princip univerzální sukcese je založen na pozůstalosti, která je definována jako celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci (§ 1475). - I když je vymezeno, že přechod práv nemůže být uskutečněn, pokud se jedná o práva čistě osobní, dle ustanovení § 1475 mohou být součástí pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zůstavitele, které se zakládají čistě na jeho osobních poměrech, pokud byly tyto osobní poměry uznány jako dluh.²²⁸ Pozůstalost jako taková mohla být obtížena pouze aktivy, či pasivy. Stejně jako v ABGB, zde byla možnost uplatnit soupis bez výhrady, či s výhradou - *“Neuplatnil-li dědic výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele v plném rozsahu. Neuplatnilo-li výhradu soupisu více dědiců, hradí dluhy zůstavitele společně a nerozdílně.”* (§ 1704) a *“Uplatnil-li dědic výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele do výše ceny nabytého dědictví. To platí i v případě, že soupis pozůstalosti nařídil soud v zájmu osoby pod zvláštní ochranou.”* (§ 1706). Výhrada soupisu náležela jen dědici, který výhradu řádně a včas písemně uplatnil či ji uvedl do protokolu před soudem. Tento soupis se mimo jiné, jak je již ve znění paragrafu uvedeno, mohl nařídít soud. Toto nařízení soud

---

²²⁵ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. 1. svazek, § 1-§487. Praha: Linde, 2008, *Zákony - komentáře*. s. 1120.

²²⁶ FIALA, Roman. § 1475 [Dědické právo, dědictví a pozůstalost]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 7, marg. č. 24.

²²⁷ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada, 2014. *Právo pro každého* (Grada). ISBN 978-80-247-5168-9. s. 13.

²²⁸ Tamtéž. č. 13; dále komentář uvádí důsledek: *“Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti například i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo zažalována”*.

učinil v zájmu *osob pod zvláštní ochranou*²²⁹ v ten moment, kdy soud nařídil soupis v jejich zájmu.²³⁰ Pokud by dědic neuplatnil výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele v plném rozsahu (pokud by spoludědicové neuplatnili výhradu soupisu, ručí společně a nerozdílně) (§ 1704)). Pokud by však soupis s výhradou proveden byl, hradí za dluhy zůstavitele do výše ceny nabytého dědictví (§ 1706). Mimo to může dědic dědictví odmítnout, a ustanovení § 1490 je velmi významné, právě pro univerzálního sukcesora. Dle § 1490 je možné se dědictví vzdát ve prospěch druhého dědice – pokud ten “prospěch” odmítne, k vzdání se nepřihlíží. Pokud by se dědictví však “úspěšně” vzdal, a byl přitom obtížen příkazem, odkazem nebo jiným opatřením, nezbavuje se tak povinnosti plnit. Pokud by se tak původní dědic pozůstalosti vzdal, princip univerzální sukcese se přenesl z něho na osobu, pro jejíž prospěch se vzdával.²³¹ Z hlediska odpovědnosti ručí ale jak zcizitel (ten kdo se vzdal), tak nabyvatel (ten co získal) za dluhy zůstavitele solidárně, tedy “*jeden za všechny a všichni za jednoho*”.²³² Věřitel tak může požadovat celé plnění nebo jeho část po obou nebo jen po některém z nich.²³³

Univerzální sukcesor má nadále povinnost vyrovnat se s osobami, které nevstupují do pozůstalosti jako dědicové. Tyto osoby mají obligační právo, které uplatňují vůči dědici. Tyto osoby jsou pak odkazovníci²³⁴, neopomenutelní dědicové (§ 1492) - pokud by se však neopominutelný dědic dědictví vzdal, nemá právo na dědický díl.²³⁵ A osoby s právem na zaopatření (§ 1669).

Stejně tak, jako v ABGB, pozůstalost náleží dědici až po rozhodnutí soudu – zde vidíme provázanost s principem ingerence veřejné moci. Soud vydá pozůstalost na základě pozůstalostního řízení, které se zahajuje smrtí zůstavitele (§ 1479), a stejně jako v již uvedeném ABGB je jeho smyslem zjištění hodnoty jmění zůstavitele.

---

²²⁹ osoby, které nejsou plně svéprávné nebo které jsou neznámé či nepřítomné, nebo právnické osoby veřejně prospěšné nebo zřízené ve veřejném zájmu.

²³⁰ DRÁPAL, Ljubomír. § 1708 [Postih mezi spoludědici]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 551, marg. č. 6.

²³¹ FIALA, Roman. § 1490 [Vzdání se dědictví]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 57, marg. č. 2.

²³² § 550 o. z. o., Účinek přijetí dědictví;

²³³ FIALA, Roman. § 1490 [Vzdání se dědictví]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 59, marg. č. 13.

²³⁴ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ. Nový občanský zákoník. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-271-0432-1. s. 2.

²³⁵ FIALA, Roman. § 1490 [Vzdání se dědictví]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 59, marg. č. 10.

4. 3 Dědická způsobilost

Dědická způsobilost je způsobilost být dědicem. Způsobilými jsou podle Občanského zákoníku jsou způsobilé jakékoli fyzické, právnické osoby za splnění podmínek²³⁶ a dle § 25 taktéž nasciturus. Způsobilost, případně nezpůsobilost je pro princip univerzální sukcese důležitý toliko, že co do nabytí statusu univerzálního sukcesora, právě způsobilost/nezpůsobilost hraje roli při vstupování do této pozice.

Jako výše vymezené právní úpravy, i současná upravuje dědickou nezpůsobilost. Narozdíl od ABGB je však v Novém občanském zákoníku dědická nezpůsobilost vymezena ve dvou paragrafech (§ 1481 - § 1482). Nezpůsobilé jsou osoby:

- Které se dopustily činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu,
- Které se dopustily zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutili nebo lstivě svedly.
- Které překazily zůstaviteli projev poslední vůle, poslední pořízení zatajili, zfalšovali, podvrhli nebo úmyslně zničily,
- ***leđaže jim zůstavitel tento čin výslovně prominul***
- Dopustil by se manžel vůči zůstaviteli činu naplňujícího znaky domácího násilí (a proto bylo již podán návrh na rozvod)
- Rodič, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti z důvodu zneužívání jejího výkonu či jejím zanedbáním.

Pokud se podíváme na první podmínku nezpůsobilosti, zákon uvádí “dopustil činu povahy úmyslného trestného činu”. Mohli bychom si klást otázku, proč zákonodárce uvedl právě “povahu úmyslného trestného činu” a ne jen “úmyslného trestného činu”. Zákonodárce tak myslel na případy, kdy by právě povaha jednání byla brána za běžných okolností jako čin trestný, ale v konkrétní situaci tak brát být nemůže, například pro nedostatek věku a tím pádem trestní neodpovědnosti²³⁷ U zavrženíhodného jednání jsou zde vymezeny případy

---

²³⁶ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ. Nový občanský zákoník. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-271-0432-1. s. 6.

²³⁷ Tamtéž. s. 6.

zavrženíhodného jednání, ku příkladu, pokud by dědic nutil zůstavitele k odkázání svého zachovalého veterána, nebude moci dědit. - Občanský zákoník, stejně jako úprava v ABGB upravuje prominutí výše rozepsaných činů. Pokud dědici, který se dopustil jednání způsobující nezpůsobilost, zůstavitel výslovně odpustí, je opět způsobilý býti dědicem. - *“Přesto patrně bude postačovat, když zůstavitel poté, co mu bylo prokazatelně známo jednání dědice, dědice uvede jako závětního dědice, aniž by závěť nebo jiný projev vůle obsahoval výslovné odpuštění.”*²³⁸

Další podmínky se zcela jistě týkají dědiců zákonných. V tomto případě myslel zákon na manžely, konkrétně na manžela jednoho, který podal návrh na rozvod z důvodu domácího násilí. Právě podání návrhu k rozvodu manželství ukazuje, že manželství je pro manžela nesnesitelné.²³⁹ Komentář však ukazuje na jistou nepřesnost ustanovení²⁴⁰, jelikož je v § 1482 *“zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho”* přičemž není uvedeno *“z důvodu”*, nýbrž právě *“důsledku”*. Na toto ustanovení musíme použít výklad logický, nikoli jazykový. V případě, bude-li naplněn takový důvod nezpůsobilosti, budou vyloučeni potomci manžela, který byl násilník, neuplatní se princip reprezentace a tím pádem pro ně nebude platit § 1483 *“Potomek toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený přežije zůstavitele. To neplatí v případě stanoveném v § 1482 odst. 1.”*

4. 3. 1 Dědické tituly

Dědické tituly, pro náš případ můžeme rozumět dědickým titulům jako titulům univerzálního sukcesora. Univerzálním sukcesorem se tak stávají dědicové, na které se myslelo v:

- dědické smlouvě
- závěti
- v zákoně

Dědické tituly jsou upraveny v § 1476, a mimo jejich prosté vymezení je zde, stejně jako v ABGB umožněno, aby tyto tituly působily vedle sebe. Pokud si čtenář nevybaví již výše vymezený příklad, můžeme si představit, že na základě dědické

---

²³⁸ Tamtéž. s. 7.

²³⁹ Tamtéž. s. 7.

²⁴⁰ FIALA, Roman. § 1482 [Další důvody dědické nezpůsobilosti]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 35, marg. č. 2.

smlouvy bude dědit manželka zůstavitele, vedle toho ze závěti jeho kamarád, a dále dědici zákonní. Právě pokud jsou dědicům ze smlouvy a závěti (a z pravidla to tak bývá) zanechány pouze podíly majetku, a ne celé jmění, to jmění, které těmto dědicům ponecháno nebylo připadá na dědice zákonné²⁴¹. Spatřujeme zde důraz na vůli zůstavitele, která je v tomto případě upřednostňována před zákonem (zákonnou posloupností).

Právní síla výše uvedených titulů je opět stejná jako v úpravě ABGB. Nejsilnějším dědickým titulem je tedy dědická smlouva, poté závěť a nejslabší je zákon.²⁴² Pokud by zde byly dva stejné tituly stejné právní síly, uvádí se, že nový vždy ruší ten starší.

4. 4 Odpovědnost univerzálního sukcesora

Jak již víme, dědic odpovídal za dluhy zůstavitele s výhradou nebo bez. V případě dědice s výhradou byl dluh omezen do výše nabytých aktiv (tedy pozůstalosti). Pokud by dědic výhradu neměl, ručil celým svým majetkem – pokud by dědictví připadlo státu, odpovídá jako dědic s výhradou soupisu.²⁴³ § 1701 říká *“Dluhy zůstavitele přecházejí na dědice, ledaže zákon nestanoví jinak.”* *“Stanoví jinak”* je míněno například odmítnutí dědictví. V druhém odstavci pak uvádí, že je dědic zavázán k úhradě zůstavitelova pohřbení a opatření jeho hrobu v případě, že tyto náklady nebyly již uhrazeny podle § 114 (2) NOZ. Stejně jako v úpravě ABGB, právě zde vidíme jistou podobnost.

Smrtí zůstavitele tedy nezanikají aktiva a pasiva, která byla jeho, ale přecházejí na osobu dědice, který se tak stává osobou zůstavitelovou. Přecházejí na něj tak dluhy, náklady pohřbu, práva některých osob k zaopatření a dluhy, které vznikly po smrti zůstavitele, o kterých stanoví zákon, že je hradí dědici, či se hradí z pozůstalosti – tyto náklady jsou například dle § 1686, § 1520.²⁴⁴ Pokud by majetek zůstavitele byl bez hodnoty, nebo jen hodnoty nepatrné, a nezanechal žádné dědice,

---

²⁴¹ FIALA, Roman. § 1476 [Dědické tituly]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 16, marg. č. 8.

²⁴² FIALA, Roman. § 1476 [Dědické tituly]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 16, marg. č. 9.;" Podle důvodové zprávy se tím „přihlašuje k dalším ze základních zásad demokratické úpravy dědického práva, totiž k zásadě volnosti zůstavitele ve volbě dědice“.

²⁴³ SVOBODA, Jiří. § 1634 [Odúmrť]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 327, marg. č. 2.

²⁴⁴ DRÁPAL, Ljubomír. § 1701 [Přechod dluhů na dědice]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 539, marg. č. 2.

nemohl tak věřitele nikdo uspokojit. Zde však nastupuje § 154 Zákona o zvláštních řízeních soudních, který říká *“Zanechal-li zůstavitel majetek bez hodnoty nebo jen majetek nepatrné hodnoty, soud usnesením vydá zůstavitelův majetek tomu, kdo se postaral o pohřeb, jestliže s nabytím tohoto majetku vyslovil souhlas, a současně řízení zastaví; to neplatí o takovém majetku zůstavitele, o němž zákon stanoví, že k němu nabývají vlastnické právo jiné osoby.”* Z toho plyne fakt, že pokud nemá zůstavitel dědice, může být jeho majetek, leč nepatrný přidělen osobě, která se postarala o jeho pohřeb (nesla tak pohřební náklady). Vystává zde proto otázka, zda osoba, která majetek přijala, přijímá s aktivy i pasiva. Pokud by totiž pasiva na tuto osobu přecházela, byl by v postavení univerzálního sukcesora, a ve vztahu k výše uvedeným věřitelům, kteří by jinak nemohli být uspokojeni, by byl najednou nový dlužník, odpovídající za dluh bez výhrady (nemohl ho totiž ani zřídít). Zde se musíme podívat do komentáře k § 1701 Občanského zákoníku, který uvádí, že ten, komu byl majetek zůstavitele vydán, není jeho dědicem, a nepřechází na něj tak zůstavitelovi dluhy, a nemusí tak hradit ani do výše nabytého majetku.²⁴⁵ - Pokud by tato osoba odmítla nabýt zůstavitelova majetku, pozůstalostní řízení se zastaví.²⁴⁶

V otázce odpovědnosti spoludědiců je nejdříve potřeba spoludědicům rozdělit pozůstalost, která se smrtí zůstavitele rozpadá na více celků, které připadají dle závěti či zákona v různých podílech spoludědicům. Rozdělení tak může vzniknout příkázáním majetku do výlučného vlastnictví, či příkázáním do spoluvlastnictví.²⁴⁷ To by v případě výlučného vlastnictví znamenalo, že auto A dostane dědic A, a auto B dostane dědic B. Pokud by však vzniklo spoluvlastnictví, auto A připadne dědicům A a B společně. Pokud použijeme výše uvedený příklad výlučného vlastnictví mezi dědici A a B v případě, že by auto A bylo zatíženo odkazem, připadá povinnost pouze dědici A, nikoli dědici B. V případě

---

²⁴⁵ DRÁPAL, Ljubomír. § 1701 [Přechod dluhů na dědice]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 540, marg. č. 6.

“Ten, komu byl usnesením vydán zůstavitelův majetek, protože se postaral o pohřeb, není zůstavitelovým dědicem; nepřechází proto na něj ani zůstavitelovy dluhy (a další pasiva pozůstalosti) a není je povinen hradit, a to ani do výše ceny nabytého majetku jen nepatrné hodnoty (k vydání majetku zůstavitele vypraviteli pohřbu dochází zejména proto, aby mu byly alespoň zčásti nahrazeny náklady, které mu vznikly v souvislosti s obstaráním pohřbu a opatřením pohřebišť)”.

²⁴⁶ DRÁPAL, Ljubomír. § 1701 [Přechod dluhů na dědice]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 541, marg. č. 7.

²⁴⁷ DRÁPAL, Ljubomír. § 1700 [Výkaz]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 529, marg. č. 3.

spoluvlastnictví by připadaly odkazy vlastníkům A i B podle jejich dílů. Pokud by spoludědici měli podíly stejné, ručili by věřiteli solidárně, a pokud podíly byly rozdílné, ručí na základě svých podílů (A má 40%, B má 60%).

Pokud chce univerzální sukcesor nabýt aktiva (budeme předpokládat ziskové dědictví), a zůstavitel v závěti uvedl podmínku nabytí takové pozůstalosti, je možné ustanovit správce pozůstalosti (§ 1556). Tento zůstavitel poté potvrzuje soudu splnění například výše uvedených podmínečných plnění soudu před soudním uznáním dědictví, spravuje pozůstalost (k tomu mu náleží všechny právní prostředky které k tomu jsou potřebné).²⁴⁸ Správce ale nebyl v tomto mezidobí univerzální sukcesor.

4. 4. 1 Ochrana sukcesora soupisem

Výhrada soupisu byla již v ABGB, a stejně tak je v úpravě současné. Pokud dědic využije práva soupisu s výhradou, jeho odpovědnost za dluhy je omezena do výše pozůstalosti. Výhrada soupisu náleží jen dědici, který ji řádně a včas uplatnil písemně nebo ústně do protokolu u soudu.²⁴⁹ Výhrada soupisu náležela, krom dědiců, kteří výhradu včas a řádně uhradili i těm, kterým to přiřkl zákon – tedy osobám pod zvláštní ochranou a stát nabývajícím dědictví jako odúmrtí.²⁵⁰

Ochrana sukcesora je velmi podobná úpravě ABGB. Stejně jako v ABGB, výhrada soupisu neznamenal, že sukcesor neručil celým svým majetkem, jelikož se majetek zůstavitele a sukcesora sloučil v jedno, a tímto jměním poté ručí za zůstavitelova pasiva.²⁵¹ Stejně se tak vyjadřoval i Mayr ohledně této problematiky v ABGB. Jak již popsal Mayr, soupis slouží jako pojistka pro nepostačující pozůstalost - v té totiž ručil dědic celým svým majetkem, pouze však do míry nabytých aktiv.²⁵² Pokud by pak dědic, který soupis nezřídil, dědil s více spoludědici, a jeden z nich by výhradu soupisu uplatnil, soupis se provede - ostatně

---

²⁴⁸ DRÁPAL, Ljubomír. § 1559 [Odstoupení správce]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 188, marg. č. 21.

²⁴⁹ DRÁPAL, Ljubomír. § 1708 [Postih mezi spoludědici]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 551, marg. č. 6.

²⁵⁰ Tamtéž. s. 551, marg. č. 6.; “osoby pod zvláštní ochranou” jsou “osoby, které nejsou plně svéprávné, nebo které jsou neznámé či nepřítomné, nebo právnické osoby veřejně prospěšné nebo zřízené ve veřejném zájmu”.

²⁵¹ ELIÁŠ, K a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.

²⁵² MAYR, Robert. SOUSTAVA OBČANSKÉHO PRÁVA. Kniha pátá: Právo dědické. Brno: Barvis a Novotný, 1927. s. 96; taktéž ELIÁŠ, K a kol. *Občanské právo pro každého...*, s. 299.

tak, jak tomu bylo i v úpravě ABGB *“Pokud by bylo totiž více spoludědiců, a jen někteří z nich by se přihlásili s výhradou soupisu, platí právo soupisu pro všechny z nich.”*²⁵³ - Stejně tak dědic, který neuplatnil výhradu soupisu, nebude čerpat benefity soupisu s výhradou, i když *“platí soupis pro všechny z nich”*. Toto ustanovení se totiž váže pouze na časovou mezeru mezi odevzdáním pozůstalosti.

Ochrana soupisem spočívá tedy zejména v tom, pokud se bude dědic bránit prostřednictvím výhrady proti požadavkům věřitelé, kteří chtějí uhradit dluhy do plné výše. Právě zde vidíme největší rozdíl a benefit pořízení výhrady soupisu, jelikož pokud by nastala situace, při které by chtěli věřitelé splnit pohledávku vůči zůstavitelově osobě (jak jsme si již vymezili, dědic a zůstavitel jsou v tomto případě jeden), bude právě dědic dokazovat, že včas a řádně uplatnil tuto výhradu soupisu.²⁵⁴

I výhrada soupisu je ale limitovaná, a její síla není nekonečná. Pokud by cena dědictví nestačila na poměrné uspokojení všech věřitelů (není možné, aby uspokojil pouze někoho a na další s argumentem nepostačujícího majetku nekoukal), dovozuje se, že dědic je povinen každému z věřitelů poskytnout plnění, které by obdržel, kdyby byla nařízena likvidace pozůstalosti. Při tomto uspokojování postupuje dědic dle § 273 ZŘS, které upravuje pořadí, ve kterém musí pohledávky uspokojovat (nemůže se tak stát, že před uspokojením dluhu za zůstavitelův pohřeb – pokud tedy nebyl uspokojen z pozůstalosti, uspokojí dříve pohledávku výživného).²⁵⁵

4. 5 Singulární sukcese

Princip singulární sukcese je založen na přechodu pouze jednotlivého práva. Nejedná se tak vůbec o přechod jednotlivé povinnosti, jde tedy pouze o *“zisk”* pro odkazovníka. Stejně jako u sukcese univerzální mohla vzniknout singulární sukcese *inter vivos* či *mortis causa*. Singulární sukcese stojí vedle sukcese univerzální jako sukcese doplňující – jak již bylo výše uvedeno, zůstavitel mohl některé právní poměry upravovat sám, v případě *mortis causa*, které se tato práce věnuje. byla

---

²⁵³ Tamtéž. s. 95; Vlastní citace z této práce.

²⁵⁴ DRÁPAL, Ljubomír. § 1708 [Postih mezi spoludědici]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 552, marg. č. 11.

²⁵⁵ DRÁPAL, Ljubomír. § 1708 [Postih mezi spoludědici]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 553, marg. č. 15.

singulární sukcese vyjádřena odkazem.²⁵⁶ Právě odkaz byl vyjádřením vůle zůstavitele, který pamatoval na odkazovníka. Na něj mohl zůstavitel pamatovat odkázáním jednotlivé věci, věcmi určitého druhu (i několika), penězi, či nějakým právem.²⁵⁷

Osoba odkazovníka je rozdílná od osoby dědice. Odkazovník je totiž sukcesor singulární, kdežto dědic sukcesor univerzální. Jak již bylo vymezeno ve třetí kapitole, sukcesor singulární (odkazovník) a sukcesor univerzální (dědic), mezi sebou měli vymezený vztah i díky odkazu, za který byl odpovědný dědic (šel k jeho tíži).²⁵⁸

4. 5. 1 Odkaz

Odkaz je v Občanském zákoníku upraven v § 1477. Narozdíl od úpravy ABGB (kde byla definice komparativní) je tento výklad zaměřený pouze na definici odkazu. *“Odkazem se odkazovníku zřizuje pohledávka na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva.”* Ve druhém odstavci poté § 1477 říká, kdo je odkazovníkem – tedy, kdo jím není. Odkazovníkem není dědic – toto jsme si vymezili již o pár rádků výše, a přesto je toto vymezení neúplné. Odkazovníkem může býti i dědic, a to za situace, kdy je právě odkazovník dědic, či se jím stal (§ 1663) - Pokud by byla dědici odkázána konkrétní věc, má dvě postavení, tedy je odkazovník, který je dědicem.

Odkaz je komentován²⁵⁹ jako právní prostředek, který slouží osobě odkazovníka v případě uplatňování pohledávky vůči osobě dědice, který je odkazem zatížen. Osoba dědice je tak dle ustanovení paragrafu 1477 zatížena pohledávkou na věc (určitou či více věcí určitého druhu), nebo pohledávkou na určité právo. Dle komentáře můžeme pohledávkou na zřízení určitého práva rozumět služebnostem.²⁶⁰ Komentář dále uvádí *“V takovém případě se de facto odkazem zřizuje pohledávka na vydání pohledávky, což souvisí s tím, že podle ObčZ je také pohledávka nehmotnou věcí movitou (srov. k tomu § 496, 498 a 1721)”*.²⁶¹ Odkaz je tedy víceméně jednáním zůstavitele, které je obsažené v pořízení pro

---

²⁵⁶ Justinián pojmově vymezil legáty jako “successio in res singulas”.

²⁵⁷ *“Odkazem se odkazovníku zřizuje pohledávka na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva.”*

²⁵⁸ FIALA, Roman. § 1477 [Odkaz]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 19, marg. č. 3.

²⁵⁹ Tamtéž. s. 19

²⁶⁰ FIALA, Roman. § 1477 [Odkaz]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 19, marg. č. 3.

²⁶¹ Tamtéž.

případ smrti, tedy závěti, dědické smlouvě či dovětku - ostatně tomu bylo stejně i v úpravě ABGB. Odkaz se nabývá okamžikem smrti zůstavitele – odkazovník tak nemusí podstupovat soudní řízení, které vede k nabytí dědictví dědicem, zároveň má však s dědicem vzájemný obligační vztah, který vzniká smrtí zůstavitele, nikoli odevzdáním pozůstalosti soudem.²⁶²

Autorovi taktéž přijde důležité ukázat návaznost na ustanovení § 1475, které říká, že *“dědické právo je právem na pozůstalost, nebo na poměrný díl”*(1), a v odstavci druhém říká o pozůstalosti, že *“tvoří celé jmění zůstavitele”*(2). Již zde spatřujeme jasné vymezení rozdílu mezi odkazem a dědictvím, kde narozdíl od pozůstalosti tvoří odkaz pouze část jmění, specificky odkázanou. Jak je výše uvedeno, existence odkazu je vázána na pořízení pro případ smrti. Toto pořízení je upraveno v § 1491, který uvádí závěť, dědickou smlouvu nebo dovětek (kodicil).

Způsobilost zřídit odkaz je upravena v § 1595, který tak vymezuje osobu, která je způsobilá pořizovat závěť.²⁶³ Způsobilost se řídí zejména úpravou § 1525 - § 1528.²⁶⁴ Komentář se dále zmiňuje o nepřesnosti první věty tohoto ustanovení, tedy vymezení způsobilosti pro zřízení odkazu, které se váže na způsobilost pořídit závěť *“je proto nepřesná, neboť odkaz lze zřídit i v dědické smlouvě, kde úprava způsobilosti zůstavitele v § 1584 není totožná s úpravou způsobilosti k pořízení závěti.”*²⁶⁵. A pokud je odkazovník způsobilý dědit²⁶⁶ (zároveň tedy i přijmout odkaz), vzniká mezi dědicem a odkazovníkem již zmíněný obligační vztah, jehož podstatou je povinnost dědice vydat předmět, či zřídit pro odkazovníka právo.²⁶⁷

Předmětem může být teoreticky vše, co rozšíří majetek odkazovníka. Jedná se tedy o jakýsi majetkový zisk, a jediné, co tak předmětem být nemůže je druh pasiva, a samozřejmě věci společné.²⁶⁸ Tyto předměty odkazu připadají k tíži všem dědicům podle jejich podílů, i kdyby byla odkázána věc jen jednomu ze spoludědiců. Solidarita by se neuplatnila v případě, že by zůstavitel určil

---

²⁶² BÍLEK, Petr. § 1594 [Pravidla zřízení odkazu]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 259, marg. č. 1. ; zároveň také: s. 260, marg. č. 6.

²⁶³ Způsobilá je osoba svéprávná a způsobilá k právnímu jednání.

²⁶⁴ BÍLEK, Petr. § 1595 [Pořizovací způsobilost]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 266, marg. č. 1.

²⁶⁵ BÍLEK, Petr. § 1595 [Pořizovací způsobilost]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 266, marg. č. 2.

²⁶⁶ Pokud by nebyl, může odkazovat pouze věci malé hodnoty.

²⁶⁷ BÍLEK, Petr. § 1594 [Pravidla zřízení odkazu]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 263, marg. č. 22.

²⁶⁸ res extra commercium nemohly býti předmětem ani v právu římském, ani v právu ABGB.

spoludědici splnit odkaz samostatně (§ 1597). Jak již bylo uvedeno, předmětem může být skoro vše, tedy i hmotné movité věci, na kterých uvede autor příklad. Pokud by byl předmětem jablečný strom, náleží odkazovníkovi i jablka, které jablečný strom s teplým počasím shodí (náleží mu tedy plody a užitky) - a to od doby splatnosti odkazu. Pokud tedy smrtí zůstavitele vzniká odkazovníkovi nárok na “vydání” jablečného stromu, náleží mu od doby smrti do doby nabytí pozůstalosti dědicem všechny plody v mezidobí jako užitek.²⁶⁹ Odkazovníka však také postihují závady na odkázané věci, včetně zkázy.²⁷⁰ Zde můžeme spatřovat princip *hereditas iacens*, který Nový občanský zákoník nezná, avšak očividně z principu trochu přebírá (nejedná se o ležící pozůstalost, avšak než ji dědic nabyde, vnímá ji autor podobně jako *hereditas iacens* z ohledem na osobu odkazovníka, který poté nabývá podobně jako dědic v principu *hereditas iacens*).

Pokud by zůstavitel odkázal věc, která mu nepatří, k tomuto odkazu se nepřihlédne. Pokud by odkázal věc, která mu náleží jen z části, uplatní odkazovník své právo pouze do hodnoty jeho podílu (§ 1610).

Občanský zákoník, stejně jako úprava římského práva a ABGB, rozeznává druhy odkazů. Tyto odkazy jsou Odkaz věcí určitého druhu (§ 1604 - § 1607), odkaz určité věci (§ 1608 - § 1611), odkaz pohledávky (§ 1612 - § 1617), a odkazy jiné, kterými jsou odkazy dětem a příbuzným (§ 1618 - § 1619).

4. 5. 2 Ochrana dědice před odkazovníkem

Nový občanský zákoník znovu zavedl *falcidiánskou kvartu*, a inspiroval se tak v římskoprávní úpravě. V § 1598 je uvedeno “*Každému z dědiců musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina odkazy nezatížená. Zatíží-li zůstavitel dědice více, má dědic právo na poměrné zkrácení odkazu.*” Občanský zákoník tak chrání dědice před odkazovníkem pro případ, kdy by zůstavitel chtěl odkázat veškerý jeho majetek, a obejít tak princip univerzální sukcese. “*Podle důvodové zprávy k § 1597 - § 1600*”²⁷¹ jde o zásady spravedlnosti, aby osobě, která nabývá dědictví náležela alespoň část dědictví, která je nezatížená. Stejně tak může dědic požadovat, aby mu právě z této kvarty (čtvrtiny) zůstala čtvrtina čistá, a může tedy tak odkazovníky

---

²⁶⁹ MATZNER, Jiří. Institut odkazu v dědickém právu a jeho specifika. Právní prostor [online]. 2018 [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/k-institut-odkazu-v-dedicem-pravu-a-jeho-specifika>

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ Vyjádřena v komentáři; BÍLEK, Petr. § 1598 ... s. 269, Marg. č. 13.

poměrně krátit.²⁷² Kvarta se určovala ohodnocením celé pozůstalost – od pozůstalosti se pak odečítaly všechny dluhy zůstavitele, čímž vznikla pozůstalost čistá (peněžitě vyjádřená).²⁷³

Jak již bylo řečeno, dědic může (ale nemusí, pokud krátit nebude, bude postupovat dle § 1630 (1))²⁷⁴ odkazovníky krátit dle jejich podílů. Takto krátit je však může, jen pokud uplatnil právo na výhradu soupisu.²⁷⁵ Dle názoru autora je ale v zájmu dědice krátit vždy, a to z toho důvodu, že pokud je dědic zatížen odkazy natolik, že z dědictví by neměl ani jednu čtvrtinu, nezůstalo by mu prakticky nic. Pokud se dědic rozhodne krátit, pro lepší představu popíše autor situaci s dělitelným plněním, tedy věcí, kterou jde rozdělit. Pokud rozdělit půjde, vypočte se část, která kvartu přesahuje a o to se bude zkracovat – pokud tedy bude dědic dědit 100.000 korun (25.000 je kvarta), a odkazovníku A je odkázáno 50.000 korun, a odkazovníku B 40.000 korun, bez kvarty by dědici náleželo pouze 10.000 korun. S kvartou je nad čtvrtinu 15.000, a tato částka se poměrně rozdělí mezi dva odkazovníky, které dědic o tyto částky zkrátí. Pokud by se jednalo o věc nedělitelnou, odevzdá ji dědic celou, a odkazovník dorovná “přeplatek” nad rámec čtvrtiny.²⁷⁶

Mimo falcidiánskou kvartu náleží neopomenutelnému dědici povinný díl. Nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele (§ 1643). Změna od falcidiánské kvarty leží zejména v druhém odstavci tohoto paragrafu, a to, že pokud je nepominutelný dědic nezletilý, musí dostat alespoň tři čtvrtiny zákonného dědického podílu – pokud je zletilý, musí se mu dostat alespoň jedné čtvrtiny. Narozdíl od dědice, který nabývá dědictví zatížené, nepominutelnému dědici musí podíl zůstat zcela nezatížen (§ 1644 (1)). Nepominutelný dědic je však něco jiného, než dědic a totiž *“Nepominutelný dědic, který má právo na povinný díl, není z právního hlediska ve skutečnosti dědicem, nýbrž je toliko věřitelem dědiců,*

---

²⁷² BÍLEK, Petr. § 1598 [Nezatížená část hodnoty dědictví]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 269, marg. č. 13.

²⁷³ BÍLEK, Petr. § 1598 [Nezatížená část hodnoty dědictví]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 270, marg. č. 17.

²⁷⁴ *“Je-li čistá pozůstalost odkazy obtížena tak, že je téměř vyčerpána a dědic neuplatní právo podle § 1598, má dědic právo jen na náhradu nákladů učiněných při splnění odkazů a na přiměřenou odměnu za svou námahu.”*

²⁷⁵ BÍLEK, Petr. § 1598 [Nezatížená část hodnoty dědictví]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 269, marg. č. 16.

²⁷⁶ BÍLEK, Petr. § 1598 [Nezatížená část hodnoty dědictví]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 270, marg. č. 18.

*případně i odkazovníků, a má právo na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu. Jedná se tedy o peněžitou pohledávku nepominutelného dědice*²⁷⁷
Nepominutelný dědic je tak věřitelem vůči dědicům z testamentu.

---

²⁷⁷ SVOBODA, Jiří. § 1657 [Odbytné]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 418, marg. č. 1.

Závěr

V úvodu si autor vymezil jasné cíle, a strukturu práce, kterou chtěl splnit a dodržet, přičemž si myslí, že se mu to z větší míry povedlo.

Cílem této práce bylo zejména vymezit principy univerzální a singulární sukcese, kterou autor popsal v jednotlivých kapitolách a má tak za to, že tuto povinnost vůči čtenáři splnil, včetně jednoznačného porozumění těmto principům.

Dále si pak autor přál vymezit časovou osu či časový vývoj těchto principů počínaje v římském právu. Tuto úpravu autor pojal rozsáhleji, než bylo vymezeným cílem, zejména z důvodu historické důležitosti a zajímavých institutů, které v nových úpravách již nenalezneme, a rozepsal tak například v kapitole univerzální sukcese mimo jiné i kapitisdeminuci, seč se nejednalo o sukcesí v dědictví. V podkapitole singulární sukcese se mimo jiné vymezil univerzální fideikomis, jelikož jak již název tohoto fideikomisu napovídá, jde o institut úzce spjatý s univerzální sukcesí. Autor dále pokládá za splněné vymezení obsahu a subjektů univerzální sukcese, stejně tak jako vymezením sukcese singulární, včetně odkazu, fideikomisu a institutu hereditas iacens.

Cílem práce bylo taktéž jakýmsi způsobem zařadit středověký právní institut nedílu, jakožto odrazový bod mezi právem římským a úpravou ABGB, který autor pokládá za splněný, i když mu přišlo, že by mohla být kapitola lehce rozsáhlejší, nejednalo se přímo o principy vymezené touto prací, proto je popsal pouze do potřebného rozsahu fungování rodinného nedílu, přičemž narazil na nesoulad literatury novodobé a starší, kde se pokusil stručně tento rozpor rozebrat a poukázat na hlavní argumentační toky autorů.

V kapitole ABGB autor vymezil principy univerzální i singulární sukcese, stejně tak jako povinnosti plynoucí z nabytí titulu univerzálního sukcesora. Jelikož ABGB přijalo novou možnost přijmutí pozůstalosti pomocí soupisu, rozepsal autor toto téma do samostatné kapitoly jakožto ochranu dědice. Navíc také vymezil dědickou způsobilost a dědické tituly neodmyslitelně patřící k tématu dědictví. Stejně jako v kapitole první se dále věnoval sukcesí singulární, odkazu a ochraně dědice před osobou odkazovníka, přičemž tento cíl splnil. Dále vymezil institut hereditas iacens přejatý z úpravy římského práva, včetně malé demonstrace vázané na kapitolu první. Jelikož dle autorů literatury věnující se problematice ABGB, a jejich trvání na stanovisku nerozlučitelného vztahu zákonné posloupnosti a posloupnosti testamentární, vymezil autor i tyto posloupnosti, a pro zajímavost a rozšíření obzorů uvedl i typy testamentů.

V úpravě NOZ se autor snažil navázat zejména na úpravu ABGB, přičemž opět vymezil pojmy principů univerzální a singulární sukcese, přičemž se snažil o co nejpodobnější strukturu kapitol. Tato struktura je dle autora vymezení odpovědnosti univerzálního sukcesora, jeho ochranu soupisem, jeho způsobilost a z jakých titulů se může univerzálním sukcesorem stát. Taktéž uvedl princip singulární sukcese, kde se věnoval zejména odkazu a následné ochraně dědice před odkazovníkem.

Autor si tedy vymezil udržovat pomyslnou strukturu práce, zejména co nejmožnějšího podobností kapitol, aby čtenář navazoval pouze z jednoho období do dalšího, nikoli z tématu do tématu. Tuto povinnost autor považuje za částečně splněnou, jelikož občas z důvodu chybějících institutů, či institutů které považoval za podstatné zařadit se práce místy rozšiřuje, a naopak zužuje v kapitolách, při kterých tuto problematiku autor nepřijmul natolik důležitou.

Stejně tak autor považuje za cíl uvádění svých vjemů a kritického myšlení do této práce jako méně zdařile splněný. Autor si zejména v průběhu práce uvědomil, že vkládat jeho kritické myšlení do prací velmi vážených a vzdělaných lidí nepřísluší jemu, ale kritikům jiným.

Seznam použité literatury

1. seznam použité literatury

ARNDTS, Carl Ludwig. Učební kniha pandekt. Třetí díl. Kniha čtvrtá a pátá. O poměrech rodinných a o dědictví. Praha, Nákladem Právnické Jednoty. Přeložil: J . U. C. V. Trümmel.

ADAM, Alexander a WILSON, Peter. Roman Antiquities. Přepřacované vydání. Michigan, USA: Mercein, 1819.

BONFANTE, Pietro. InSTITUTE římského práva. Překlad Jan Vážný, 9. vydání, Brno: ČS.A.S. Právník, 1932.

ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1. svazek, § 1-§487. Praha: Linde, 2008, Zákony - komentáře.

ELIÁŠ, K a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.

FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022.

HEYROVSKÝ, Leopold. Nakladatelství J. Otto. In: Dějiny a systém soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910.

KADLEC, Karel. Rodinný nedíl čili záduha v právu slovanském. Praha: K. Kadlec, 1898.

KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. Římské právo: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult. Praha: Panorama, 1990. Učebnice. ISBN 80-7038-134-5.

KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal a URFUS, Valentin. Římské právo. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.

KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. Římské právo. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997, s. 190. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-717-9031-1.

MAYR, Robert. Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické. Brno: Barvis a Novotný, 1927.

NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ. Nový občanský zákoník. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5168-9.

NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ. Nový občanský zákoník. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-271-0432-1.

RAUSCHER, Rudolf. Dědické právo podle českého práva zemského. Bratislava: Právnická fakulta univerzity Komenského v Bratislavě, 1922.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi : Díl III. Reprint původního vydání. Praha: ASPI Publishing 2002.

STIEBER, Miloslav. Dějiny soukromého práva v střední Evropě : nástin. Kniha první, Samostatný právní vývoj. 1923. Praha.

SVOBODA, Emil. České Právo. Časopis spolku notářů Československých. Praha, 1929.

SVOBODA, Emil. Rodinné právo Československé. Praha: Československý kompas v Praze, 1946.

TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské a stanoviska srovnávací vědy právní. Část I. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík a Kohout), 1905

VANČURA, Josef. In: Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I. Praha: J. Vančura, 1923.

VÁŽNÝ, Jan. Pojem práva dědického a účelnost jeho dnešní struktury. Právní obzor VI., Právní obzor. 1923, ISSN 2729-9228.

VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír a , a kol. Vývoj soukromého práva na území českých zemí: I. DÍL. Právní spisy. 2012.

VOJÁČEK, L., SCHELLE, K, KNOLL, V. České právní dějiny. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

2. Použité on-line zdroje

DOMINI NOSTRI SACRATISSIMI PRINCIPIS. Online. In: liber vicesimus octavus: Based upon the Latin text of Mommsen's edition . Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/d-28.htm> [cit. 2024-01-01].

GAI INSTITUTIONUM COMMENTARII QUATTUOR. Online. In: Gai Institutionum commentarii quattuor. Leipzig: E. Seckel & B. Kuebler, 1938. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Responsa/gai1.htm>. [cit. 2024-01-02].

Dědická instituce jako základní obsahová náležitost testamentu. Online. 2012, roč. 20, č. 3. Plzeň, 2012. ISSN 1805-2789. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5866/4972>. [cit. 2024-03-06]., s, 278

JACOB, Naina, RAMASUBRAMANIA, Vigneshwar, ed. Deus solus haeredem facere potest non homo – Legal Maxim. Law Times Journal [online]. 2019, 2019, 1 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z: <https://lawtimesjournal.in/deus-solus-haeredem-facere-potest-non-homo/>

MATZNER, Jiří. Institut odkazu v dědickém právu a jeho specifika. Právní prostor [online]. 2018 [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/k-institut-odkazu-v-dedickem-pravu-a-jeho-specifika>

3. Právní předpisy

zákon č. 946/1811 ř. z., obecný občanský zákoník, v původním znění.

zákon č. 89/2014 Sb., občanský zákoník.

Vládní návrh občanského zákoníku 2011, důvodová zpráva.

4. Ostatní zdroje

Ottův slovník naučný. Desátý díl. Praha : J. Otto, 1896.

Ottův slovník naučný. Dvacátýprvý díl. Praha : J. Otto, 1904.

Ottův slovník naučný. Dvacátýsedmý díl. Praha : J. Otto, 1908.

Resumé

Tato diplomová práce analyzuje principy univerzální a singulární sukcese v různých právních systémech od práva římského po současnost, s hlavním důrazem na právní úpravy právě práva římského, zákona č. 946/1811 ř. z., obecný občanský zákoník (ABGB) a zákona č. 89/2014 Sb., občanský zákoník (NOZ). Autor si v úvodu stanovil jasné cíle a strukturu práce, kterou se mu podařilo z většiny splnit, přičemž části, ve kterých se autorovi nepodařilo zcela vytyčený cíl splnit uvádí v závěru práce. Práce obsahuje co nejlidštěji a logicky napsaný text, přičemž se autor nebojí říci, že je dostatečně odborný na diplomovou práci. Tímto chtěl autor docílit snadnosti čtení jak pro odbornou, tak pro laickou veřejnost.

Tato práce obsahuje jak historické, tak současné právní instituty spojené s dědictvím, přičemž se autor rozhodl věnovat v kapitole třetí testamentární a zákonné posloupnosti. Autor se rozhodl začlenit tyto podkapitoly do práce z důvodu jejich významu pro univerzální sukcesí, stejně tak jako jejich potřebnost při určování nároků sukcesorů. Cílem této práce bylo zejména seznámit čtenáře s danou problematikou, a představit tak celkový pohled na problematiku dědického práva. Krom toho je hlavní zaměření této práce na detailní popis univerzální a singulární sukcesí, včetně institutů jako je feideikomis a hereditas iacens.

Autor také diskutuje rozpory a nesoulady v literatuře, přičemž se snaží vysvětlit klíčové aspekty právního vývoje sukcese. Práce obsahuje ucelený pohled na problematiku univerzální a singulární sukcese v kontextu různých právních institutů, a přináší tak čtenáři zejména tak nenáročný celek k přečtení.

Klíčová slova: univerzální sukcese, singulární sukcese, dědictví, ABGB, NOZ, sukcese, hereditas iacens

Resumé

This dissertation analyses the principles of universal and singular succession in various legal systems from Roman law to the present day, with a particular emphasis on the legal provisions of Roman law, Act No. 946/1811 Coll., the General Civil Code (ABGB), and Act No. 89/2014 Coll., the Civil Code (NOZ). The author set clear goals and structure for the work in the introduction, which he mostly managed to fulfill, with the parts where the author did not fully achieve the set goal being mentioned in the conclusion of the work. The dissertation contains a text written in as human and logical a manner as possible, with the author not hesitating to say that he is sufficiently knowledgeable for the dissertation. The author aimed to achieve ease of reading for both the professional and lay public. This work includes both historical and contemporary legal institutes related to inheritance, with the author deciding to focus on testamentary and legal succession in Chapter Three. The author chose to incorporate these sub-chapters into the work due to their importance for universal succession, as well as their necessity in determining successor claims. The aim of this work was particularly to familiarise readers with the issue and present an overall view of the issue of inheritance law. In addition, the main focus of this work is on a detailed description of universal and singular succession, including institutes such as fideicommissum and hereditas iacens. The author also discusses discrepancies and inconsistencies in the literature, while attempting to explain key aspects of the succession legal development. The dissertation provides a comprehensive view of the issue of universal and singular succession in the context of various legal institutes, thus presenting readers with an easily accessible whole for reading.

Keywords: universal succession, singular succession, heritage, ABGB, NOZ, succession, hereditas iacens